

Kancelária verejného ochrancu práv

**Správa verejnej ochrankyne práv
o naplňaní povinnosti štátu poskytovať dieťaťu ochranu jeho práv
a záujmov v prípade stretu právnych záujmov - kolízie práv**

Bratislava október 2013

OBSAH

1. ČASŤ – Ochrana práv dieťaťa v prípade stretu právnych záujmov – kolízie práv...5	
1.1. Postavenie dieťaťa v prípade kolízie práv a úloha štátu podľa právnej úpravy.....5	
1.2. Ochrana práv dieťaťa v prípade kolízie práv - prax inštitúcií.....7	
1.3. Závery o ochrane a o dodržiavaní práv dieťaťa v prípade kolízie práv.....11	
2. ČASŤ - Vykonávanie funkcie kolízneho opatrovníka úradmi práce – výsledky prieskumu.....13	
2.1. O prieskume.....13	
2.2. Dotazníky vedúcich oddelení SPOD a SK.....14	
2.3. Štruktúrované rozhovory.....32	
2.4. Závery o činnosti úradov práce ako KO z pohľadu ochrany a dodržiavania práv dieťaťa v prípade kolízie práv.....49	
3. ČASŤ - Odporúčania pre zlepšenie ochrany práv dieťaťa v prípadoch stretu záujmov – kolízie.....50	

PRÍLOHY:

1. Základný právny rámec problematiky, citáty ustanovení, výňatky
2. Dotazník pre vedúcu/-ceho oddelenia SPOD a SK ÚPSVaR
3. Štruktúrovaný rozhovor s kolíznym opatrovníkom
4. Návrhy na opatrenia zo Správy o podmienkach činnosti orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately z roku 2012

ÚVOD

Správu predkladám v dobrej viere, že máme vôľu meniť veci k lepšiemu.

Verejný ochranca práv je podľa čl. 151a Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) nezávislý orgán Slovenskej republiky, ktorý v rozsahu a spôsobom ustanoveným zákonom chráni základné práva a slobody fyzických osôb a právnických osôb v konaní pred orgánmi verejnej správy a ďalšími orgánmi verejnej moci, ak je ich konanie, rozhodovanie alebo nečinnosť v rozpore s právnym poriadkom.

Podľa § 1 zákona č. 564/2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o verejnom ochrancovi práv“) tento zákon upravuje rozsah a spôsob, ktorým sa verejný ochranca práv podieľa na ochrane základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb pri konaní, rozhodovaní alebo nečinnosti orgánov verejnej správy, ak je ich konanie, rozhodovanie alebo nečinnosť v rozpore s právnym poriadkom alebo princípmi demokratického a právneho štátu.

Podľa § 13 ods. 1 zákona o verejnom ochrancovi práv verejný ochranca práv koná na základe podnetu fyzickej osoby, právnickej osoby alebo z vlastnej iniciatívy.

Časť podnetov, s ktorými sa podávatelia obracajú na verejného ochrancu práv **sa týka činnosti orgánov štátu**, úradov práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „úrad práce“) a činnosti súdov v prípadoch konania a rozhodovania o ich právach **vo vzťahu k maloletým deťom**. Podávateľom podnetu býva obvykle jeden z rodičov maloletých detí. Podávatelia vyjadrujú svoju nespokojnosť s postupom úradov práce pri výkone funkcie kolízneho opatrovníka (ďalej len „KO“), a tiež aj s postupom súdu v konaní. Najčastejšie uvádzajú, že KO svojím postupom porušuje ich rodičovské práva, je zaujatý v prospech druhého rodiča, nekoná s oboma rodičmi, nevhodne sa správa, neprešetruje riadne pomery v rodine a súdu podáva neobjektívne správy, že celé konanie trvá dlho. Niektorí namietajú, že KO svojím postupom porušuje práva ich detí.

Medzi **prioritné témy na roky 2012 až 2013** som preto zaradila preskúvanie činnosti orgánov sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately. Táto činnosť bola preskúvaná z dvoch pohľadov:

1. či vo svojej činnosti rešpektujú ochranu základných ľudských práv a
2. ako tieto orgány pôsobia pri naplňaní povinnosti štátu ochraňovať práva a oprávnené záujmy maloletých detí v prípade kolízie, či predpokladanej kolízie, ich práv s právami ich zákonných zástupcov.

Prioritu som naplánovala tak, že najskôr sme zisťovali, či úrady práce majú vytvorené podmienky na plnenie úloh, ktoré im vyplývajú z právneho poriadku (rok 2012) a následne sme zisťovali ako svoje zákonné úlohy v praxi plnia (rok 2013).

V roku 2012 som uskutočnila prieskum o podmienkach činnosti orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, pretože Slovenská republika prevzala, pristúpením k Dohovoru o právach dieťaťa (oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 104/1991 Zb.) (ďalej len „Dohovor“), na seba aj záväzok uvedený v čl. 3

ods. 3 Dohovoru: „Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru urobia všetky potrebné opatrenia na to, aby inštitúcie, služby a zariadenia zodpovedné za starostlivosť a ochranu detí zodpovedali štandardom ustanoveným kompetentnými úradmi, najmä v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia, počtu a vhodnosti svojho personálu, ako aj kompetentného dozoru.“
Výsledky tohto prieskumu sú zverejnené v správe z decembra 2012.

Výsledkom spomenutého prieskumu bola Správa verejnej ochrankyne práv o podmienkach činnosti orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, v ktorej konštatujem, že orgány sociálnoprávnej ochrany detí nemajú pre riadne plnenie úloh ustanovených zákonmi, na úseku sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, vytvorené potrebné podmienky, a že tento stav má negatívny dopad na zabezpečenie ochrany práv detí. Uvedenú správu, ktorá obsahuje aj návrhy opatrení, som predložila Ministerstvu práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Podstatné zistenia z nej a návrh opatrení som uviedla aj vo svojej Správe o činnosti verejného ochrancu práv za rok 2012, ktorú som predložila Národnej rade Slovenskej republiky na prerokovanie v roku 2013.

Na prieskum z roku 2012 nadväzuje prieskum uskutočnený v priebehu tohto roka. **Jeho predmetom už bolo zisťovanie, ako štát prostredníctvom činnosti svojich orgánov v praxi ochraňuje práva dieťaťa v prípade kolízie práv.** Výsledky sú uvedené v tejto správe. Správu predložím Ministerstvu práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre ľudské práva a národnostné menšiny, mimovládny organizáciám (ďalej len „MVO“), aj Slovenskej advokátskej komore a iným inštitúciám.

Predložená správa je založená najmä na poznatkoch o činnosti úradov práce a súdov, na výsledkoch vybavenia individuálnych podnetov, na výsledkoch prieskumu činnosti orgánov sociálnoprávnej ochrany pri vykonávaní funkcie KO, ktorý uskutočnila pracovná skupina Kancelárie verejného ochrancu práv (zloženie: odborná gestorka: Mgr. Oľga Bindasová, členky: Mgr. Petra Füköová, Mgr. Marcela Eckerová, Mgr. Katarína Paulínová), z informácií o pôsobení úradov práce vo funkcii KO v obvode niektorých súdov, napríklad Okresných súdov v Komárne, v Rožňave, v Revúcej, v Bratislave IV, v Nitre, v Galante, v Piešťanoch.

I. ČASŤ

Ochrana práv dieťaťa v prípade stretu právnych záujmov - kolízie práv

1.1. Postavenie dieťaťa v prípade kolízie práv a úloha štátu podľa právnej úpravy

Rodinnoprávne vzťahy sú špecifické. Od iných právnych vzťahov sa odlišujú napríklad tým, že subjektmi rodinnoprávnych vzťahov sú najčastejšie osoby, ktoré majú medzi sebou príbuzenský, alebo iný blízky vzťah, čo sa napríklad nedá povedať o väčšine subjektov obchodnoprávnych a občianskoprávnych vzťahov. Aj objekt rodinnoprávnych vzťahov je špecifický - manželstvo, rodičovstvo, výchova, výživa. V našom právnom poriadku to viedlo k prijatiu špeciálnej právnej úpravy týchto vzťahov v zákone č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých predpisov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o rodine“). Podľa neho rodičovské práva a povinnosti majú obaja rodičia. Pri ich výkone sú rodičia povinní chrániť záujmy dieťaťa (§ 28 ods. 2 zákona o rodine). **Rodičia** zastupujú maloleté dieťa pri právnych úkonoch, na ktoré nie je spôsobilé. Toto oprávnenie majú dané zo zákona (§ 31 ods.1 zákona o rodine), a preto ich označujeme ako **zákonných zástupcov dieťaťa**. Ak ide o právne úkony, ktoré sa týkajú detí, a aj ich bežných vecí, rodičia svoje deti zastupujú a ich zastupovanie nepodlieha kontrole - preskúmaniu štátom. Štát (súd) schvaľuje právne úkony, ktoré za svoje deti urobili rodičia iba v zákonom ustanovených prípadoch, napríklad úkony, ktorých predmetom je nakladanie s nehnuteľnosťami.

Ak sa v živote vyskytne situácia, že práva a právne záujmy rodičov - zákonných zástupcov dieťaťa - a dieťaťa, ktoré zastupujú, alebo **práva** ich detí navzájom, **sa dostanú do vzájomného rozporu, stretu - kolízie** (stačí aj predpoklad, že sa môžu dostať), právo musí na takúto situáciu reagovať. Uvediem príklad takejto situácie: Jeden z rodičov podal návrh na rozvod manželstva, súd o návrhu koná, toto konanie a jeho výsledok sa bytostne týka aj detí. Ak súd manželstvo rozvedie, bude súd v tom istom konaní konať aj o úprave rodičovských práv a povinností k deťom na čas po rozvode manželstva. Rodičia, ktorí sú zákonnými zástupcami dieťaťa, ho v takomto konaní nemôžu zastupovať, pretože minimálne ten z nich, ktorý podal návrh na rozvod, má záujem rozviesť sa a pre každé dieťa v takomto prípade platí domnienka, že má záujem na tom, aby manželstvo rozvedené nebolo. Aj rodičia môžu mať v takejto situácii rozdielny záujem (rozviesť sa, nerozviesť sa), ale dieťa môžu zo zákona zastupovať iba spoločne, a teda pri jeho zastupovaní ich záujem musí byť rovnaký. V tomto prípade ho rovnaký nemajú medzi sebou (navrhovateľ a odporca v konaní o rozvod manželstva) a tiež ho nemajú rovnaký ani s dieťaťom.

Pretože deti sú maloleté, na právne úkony nie sú spôsobilé, a preto sa nemôžu zastupovať samé a samé robiť právne úkony. Ich zákonní zástupcovia majú iný právny záujem alebo rozdielne právne záujmy ako ony, a aj medzi nimi navzájom existuje rozpor právnych záujmov. Preto dieťa nemôžu v takejto situácii zastupovať. Tak sa dieťa ocitá bez právnej ochrany jeho práv a záujmov. Ochranu svojich práv a právnych záujmov však deti potrebujú. Z tohto dôvodu a v tejto chvíli nastupuje štát, ktorý sa zaviazal vo všeobecnosti poskytovať deťom osobitnú ochranu. Jednou z jej súčastí, ktorou štát plní svoj záväzok, je poskytovanie ochrany práv a právnych záujmov deťom v prípadoch ak nastal, alebo iba môže nastať, stret ich právnych záujmov s právnymi záujmami ich zákonnych zástupcov. Pre riadne splnenie tohto svojho záväzku a jeho naplnenie - poskytovať osobitnú ochranu deťom - má štát vytvoriť podmienky. Robí to jednak tým, že vo svojom právnom poriadku vytvorí právne

záruky, a tiež tým, že dbá na ich riadnu realizáciu v praxi štátnych a iných inštitúcií, za čo nesie zodpovednosť. Základný právny rámec vytvorených právnych záruk, ktorý sa vzťahuje na túto problematiku je uvedený v prílohe č. 1.

Podľa § 31 ods. 2 zákona o rodine „Žiadny z rodičov nemôže zastupovať svoje maloleté dieťa, ak ide o právne úkony, pri ktorých by mohlo dôjsť k rozporu záujmov medzi rodičmi a maloletým dieťaťom alebo medzi maloletými deťmi zastúpenými tým istým rodičom navzájom; v takom prípade súd ustanoví maloletému dieťaťu opatrovníka, ktorý ho bude v konaní alebo pri určitom právnom úkone zastupovať (ďalej len „kolízny opatrovník“).“ KO nie je nový právny inštitút. Je prevzatý z predchádzajúcich právnych úprav rodinného práva.

KO sa odlišuje od iných opatrovníkov, ktorých funkcie sú tiež upravené v zákone o rodine (napr. majetkový opatrovník podľa § 33 zákona o rodine - pre spravovanie majetku dieťaťa, opatrovník podľa § 60 zákona o rodine - ustanovený pre prípad obmedzenia rodičovských práv, alebo do času, kým je dieťaťu ustanovený poručník).

KO je opatrovník ad hoc – je ustanovený iba pre určité konanie alebo pre určitý právny úkon, po skončení ktorého jeho funkcia zaniká. Jeho jedinou zákonnou úlohou je zastupovanie dieťaťa v určenom konaní alebo pri určitom právnom úkone. Zastupovanie má byť riadne, nie iba formálne. Požiadavky vyplývajúce z právneho účelu funkcie KO a právna zodpovednosť za jej riadne vykonávanie sú vysoké. KO v konaní alebo pri úkone zastupuje záujmy dieťaťa a plní funkciu ochrany jeho práv. Preto by mal poznať záujmy dieťaťa a jeho oprávnené záujmy by mal presadzovať v konaní, alebo pri úkone, efektívnym využívaním právnych prostriedkov v prospech dieťaťa. Ak je to v záujme ochrany práv dieťaťa, je oprávnený v rozsahu, v akom bol sám oprávnený za maloleté dieťa konať, splnomocniť na zastupovanie maloletého dieťaťa advokáta, príp. aj inú osobu. Ak by totiž KO nevykonával riadne svoju funkciu, čo znamená, že by napríklad nepoznal dobre záujmy dieťaťa a v konaní, alebo pri úkone, na ktorého vykonanie bol ustanovený, by ich nepresadzoval, alebo by neuplatňoval práva dieťaťa, vrátane procesných, alebo by ich presadzoval nekvalifikovane, alebo by vykonával svoju funkciu iba formálne, v takom prípade by sa dieťaťu v situácii kolízie jeho práv v skutočnosti nedostalo plnohodnotného zastúpenia. Namiesto ochrany jeho práv, by mu takýmto vykonávaním funkcie KO mohla byť spôsobená aj ujma na jeho právach.

Najvyšší súd Slovenskej republiky v odôvodnení č. k. 5 Cdo 93/2009, ktorým odmietol dovolanie otca uviedol: „**Maloleté dieťa, ako účastník konania, je v predmetnom konaní, vzhľadom na predmet veci (úprava rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu) riadne a v súlade s právnym poriadkom, zastúpené kolíznym opatrovníkom (§ 31 ods. 2 zákona o rodine).** Zastupovanie maloletého dieťaťa rodičom zákon vylučuje pri právnych úkonoch, kde je možnosť stretu (kolízie) záujmov medzi rodičmi a deťmi alebo možnosť stretu záujmov medzi deťmi navzájom. Možnosť stretu záujmov medzi rodičmi a maloletými deťmi bude vždy prichádzať do úvahy v konaní o úpravu výkonu rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu, resp. o ich zmenu. **Z uvedeného je zrejmé, že na ochranu práv, a to i procesných, v konaní bol ustanovený opatrovník, ktorý by sa mohol domáhať mimoriadnym opravným prostriedkom nápravy väd konania z hľadiska § 37 O. s. p., čo však neurobil.**“

Na záver zhrniem, aké je podľa právnej úpravy postavenie dieťaťa v prípade kolízie práv - dieťa je subjekt práva, ktorý požíva osobitnú ochranu (napr. čl. 41 ústavy, čl. 3 Dohovoru). Osobitnú ochranu požíva aj v prípadoch kolízie jeho práv s právami jeho zákonných zástupcov a jedným z jej prejavov je aj to, že štát v takýchto prípadoch dieťaťu zabezpečuje ochranu práv prostredníctvom ustanoveného KO.

Na záver zhrniem tiež, čo je úlohou štátu v prípade, ak nastane kolízia práv dieťaťa a jeho zákonných zástupcov -

zabezpečiť dieťaťu ochranu jeho práv v materiálnom zmysle, to znamená, že ochrana práv dieťaťa nesmie byť vykonávaná iba formálne, ale má byť vykonávaná riadne a kvalifikovaným spôsobom. KO je orgán štátu, svoju činnosť v právnom štáte (čl. 1 ods. 1 ústavy) môže vykonávať iba v rozsahu a spôsobom ustanoveným zákonom (čl. 2 ods. 2 ústavy).

Úlohou verejného ochrancu práv je svojou činnosťou sa podieľať na ochrane základných práv a slobôd osôb, ak by k ich porušovaniu mohlo dôjsť činnosťou orgánov verejnej správy. Súdy poverujú vykonávaním funkcie KO spravidla orgán verejnej správy - úrad práce, v obvode ktorého má dieťa bydlisko alebo sa v ňom zdržiava. Ani toto nie je nový postup, je prevzatý z minulosti a z bývalej právnej úpravy. Vzhľadom na zmenu pomerov, ku ktorej u nás v minulých rokoch došlo a vzhľadom na významnú úlohu inštitútu KO pri plnení povinnosti štátu poskytovať maloletým deťom osobitnú ochranu, a to platí aj v prípade, ak sa ich práva dostali do kolízie s právami ich zákonných zástupcov, považujem za veľmi dôležité preskúmať, ako sa v súčasnosti naplňa v praxi záväzok štátu zabezpečiť dieťaťu ochranu jeho práv a oprávnených záujmov.

1.2. Ochrana práv dieťaťa v prípade kolízie práv - prax inštitúcií

A. Práva dieťaťa

Dieťaťu má byť zabezpečená plnohodnotná ochrana jeho práv a právnych záujmov v prípade, ak by mohlo dôjsť k rozporu záujmov medzi jeho právami a právami jeho zákonných zástupcov, a to jeho zastúpením v konaní alebo pri právnom úkone súdom ustanoveným KO.

Okrem toho má každé dieťa vždy právo na to, aby

- a) najlepším záujmom dieťaťa bol prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti uskutočňovanej správnymi orgánmi (čl. 3 ods. 1 Dohovoru),*
- b) ochrana jeho práv bola vykonávaná riadne a aby ju vykonávali inštitúcie a zariadenia na to riadne vybavené aj čo do počtu a vhodnosti personálu (čl. 3 ods. 3 Dohovoru),*
- c) mu bolo zabezpečené, ak je schopné formulovať vlastné názory, právo tieto názory slobodne vyjadrovať vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom sa názorom dieťaťa musí venovať patričná pozornosť zodpovedajúca jeho veku a jeho úrovni (čl. 12 ods. 1 Dohovoru),*
- d) sa dieťaťu poskytla možnosť byť vypočutý v každom súdnom alebo v správnom konaní, ktoré sa ho dotýka, a to buď priamo, alebo prostredníctvom zástupcu alebo prostredníctvom príslušného orgánu, pričom spôsob vypočutia musí byť v súlade s procedurálnymi pravidlami vnútroštátneho zákonodarstva (čl. 12 ods. 2 Dohovoru).*

Z prieskumu vyplynulo

1. V prípade zistenej alebo predpokladanej kolízie práv maloletého dieťaťa s právami jeho zákonných zástupcov, **súd vždy dieťaťu ustanoví pre súdne konanie KO**, ktorým je miestne príslušný úrad práce. **Funkciu KO v praxi vykonáva odbor sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately**. Konanie pred súdom sa po procesnej stránke riadi Občianskym súdnym poriadkom (zákon č. 99/1964 Zb. v znení neskorších predpisov) a po hmotnoprávnej stránke súd rozhoduje najmä podľa ustanovení zákona o rodine, ktorý obsahuje právnu úpravu rodinnoprávných vzťahov. Pri ich uplatňovaní najčastejšie dochádza ku kolízii práv medzi dieťaťom a jeho zákonnými zástupcami. V menšej miere rozhoduje o niektorých vzťahoch (napríklad vlastníckych) podľa ustanovení Občianskeho zákonníka (zákon č. 40/1964 Zb.). Je zrejmé, že pre kvalitné zastupovanie práv a záujmov akéhokoľvek účastníka v súdnom konaní, teda aj maloletého dieťaťa, ktorého práva sú v kolízii s právami jeho zákonných zástupcov, je potrebná znalosť procesného aj hmotného práva, ktorým sa súdne konanie riadi, a podľa ktorých súd rozhoduje.
2. **Súdy vo svojich vyjadreniach o činnosti KO uvádzajú**, že spravidla **žiadajú od KO správu o prešetrení pomerov**, a to v konaniach o úpravu výkonu rodičovských práv, o zmenu zverenia, o striedavú osobnú starostlivosť, o zmenu úpravy styku, o náhradnú starostlivosť (osobnú, pestúnsku, ústavnú), o výchovných opatreniach. Niektoré súdy nežiadajú správu v konaniach o zvýšenie, či zníženie výživného, niektoré ju žiadajú v každej veci. Pod pojem „pomery dieťaťa“ niektoré súdy zahŕňajú osobné, majetkové, emocionálne a kultúrne prostredie, zdravotný stav, atď. Niektoré súdy zasa informácie o mieste pobytu dieťaťa, informácie o mieste kde sa zdržiava, u ktorého z rodičov, kto sa o dieťa osobne stará, v akom prostredí je dieťa vychovávané (čistota, hygiena, strava) informácie o škole, o študijných výsledkoch, o finančnej situácii rodičov, o zdravotnom stave dieťaťa, o jeho záujmoch, atď. **KO im, spravidla na prvom pojednávaní, predkladá správu o prešetrení pomerov v rodine dieťaťa. Správa súdu poskytuje dostatočný obraz o pomeroch v rodine dieťaťa, o rodine, o bývaní, popisuje výchovné pomery aj aký je najlepší záujem dieťaťa. Niektoré správy o prešetrení pomerov v rodine obsahujú aj zistený názor dieťaťa**, v niektorých prípadoch ho písomná správa neobsahuje, ale **v ústnej výpovedi na pojednávaní ho KO, na otázku súdu, vie uviesť. Správy KO, podľa vyjadrení súdov, zrýchľujú súdne konanie**. Ich vykonanie ako dôkazu, často umožňuje súdu, aby rozhodol už na prvom pojednávaní a z obsahového hľadiska nie je potreba žiadnej zmeny.
3. Súdy uviedli, že **spravidla zisťujú názory dieťaťa prostredníctvom KO. Názor súdov je, že správami KO je zabezpečené právo dieťaťa, aby bolo vypočuté v každom súdnom konaní, a aby rozhodnutie súdu odrážalo najlepší záujem dieťaťa**, a že KO primeraným spôsobom zisťuje aj názor maloletých detí. Vo väčšine prípadov týkajúcich sa maloletých detí nie je nevyhnutné vykonávať výsluch maloletých detí priamo na súde a je vhodnejšie, aby názor detí zisťoval KO v prípade menších detí v domácom prostredí, alebo v prípade väčších detí na úrade práce. Niektoré súdy uviedli, že niekedy doplnia dokazovanie výsluchom maloletého dieťaťa priamo pred súdom, alebo požiadajú o súčinnosť referát poradensko-psychologických služieb pôsobiaci v úrade práce. **KO uviedli, že pri vykonávaní funkcie KO zisťujú názor dieťaťa najmä vtedy, alebo iba vtedy, ak to od nich žiada súd.**
4. **V priebehu prieskumu inej oblasti - dodržiavania práv detí umiestnených v reedukačných centrách (väčšinou na základe rozhodnutia súdu), som od detí zistila, že väčšinou neboli vypočuté v žiadnom úradnom alebo súdnom konaní, a že iba**

zriedkavo sa dozvedajú informácie o súdnych alebo iných konaniach, ktoré sa ich dotýkali alebo sa ich dotýkajú. Nevedeli uviesť či a ako niekto zisťoval ich názor na vec, ktorá sa ich týka.

5. **KO – v prieskume uvádzali, že sa vo svojej činnosti riadia požiadavkami súdu a zákonom č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnoprávnej ochrane detí“). Tento zákon upravuje sociálnoprávnu ochranu detí ako súbor opatrení na zabezpečenie**
 - a) ochrany dieťaťa, ktorá je nevyhnutná pre jeho blaho, a ktorá rešpektuje jeho najlepší záujem podľa medzinárodného dohovoru,
 - b) výchovy a všestranného vývinu dieťaťa v jeho prirodzenom rodinnom prostredí,
 - c) náhradného prostredia dieťaťa, ktoré nemôže byť vychovávané vo vlastnej rodine.
6. Z tých ustanovení zákona o sociálnoprávnej ochrane detí, ktoré upravujú vykonávanie funkcie KO je zrejmé, že zákon o sociálnoprávnej ochrane detí síce použil rovnaký názov - kolízny opatrovník - ako zákon o rodine, ale dal KO ako inštitútu iný právny obsah a účel, než zákon o rodine. Funkciu KO zákon o sociálnoprávnej ochrane detí uchoпил najmä z pohľadu vykonávania sociálnoprávnej ochrany dieťaťa a rodiny, nie z hľadiska právneho účelu funkcie KO ako je ustanovená v zákone o rodine, ktorým je zastupovanie práv dieťaťa v súdnom konaní pre prípad kolízie práv dieťaťa s právami jeho rodičov. KO pri vykonávaní jeho funkcie zákon o sociálnoprávnej ochrane detí neukladá zastupovanie práv a záujmov dieťaťa pre prípad kolízie jeho práv s právami jeho zákonných zástupcov, ale ukladá mu poskytovať dieťaťu a jeho rodičom sociálne poradenstvo a pomoc. **Prioritne mu neukladá zisťovať názory dieťaťa a jeho najlepší záujem, ale ukladá mu prešetrovať rodinné pomery, bytové pomery, sociálne pomery a zisťovať a posudzovať spôsobilosť rodičov na osobnú starostlivosť o dieťa.** Tento zákon totiž na prvom mieste (viď. § 20 ods. 1) ukladá KO, aby „... poskytol dieťaťu, jeho rodičom alebo osobe, ktorá sa osobne stará o dieťa, sociálne poradenstvo a pomoc na odstránenie alebo zmiernenie dôsledkov rozporu záujmov...“ a podľa nasledujúceho odseku (§ 20 ods. 2) „... pri výkone funkcie kolízneho opatrovníka dieťaťa zisťuje rodinné pomery, bytové pomery a sociálne pomery dieťaťa na účely rozhodnutia súdu.“ Okrem toho, vo veciach úpravy rodičovských práv a povinností, zisťuje informácie o spôsobilosti rodičov dieťa vychovávať, o ich záujme o dieťa... na účely posúdenia možnosti osobnej starostlivosti o dieťa... s prihliadnutím na zaistenie potrieb dieťaťa a na názor dieťaťa. **Až z poslednej časti poslednej vety tohto ustanovenia vyplýva úradu práce povinnosť posúdiť možnosti osobnej starostlivosti o dieťa aj „s prihliadnutím na zaistenie potrieb dieťaťa a na názor dieťaťa“.** A tento text sa v zákone objavil až po poslednej novele s účinnosťou od 1.7.2011. Úloha zisťovať názor dieťaťa, ktorého sa konanie týka, je KO (orgánu sociálnoprávnej ochrany) daná iba nepriamo. Slovné spojenie „zisťovanie názoru dieťaťa“ je v tomto zákone uvedené v § 21, ktorý sa začína takto: „**Ak sa zisťuje názor dieťaťa.**“ Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí pri vykonávaní funkcie KO výslovne neukladá KO zákonnú povinnosť zisťovať názor dieťaťa, ktorého právne záujmy v súdnom konaní zastupuje, neukladá mu povinnosť v súlade s procedurálnymi pravidlami vypočúť dieťa, ktorého sa toto súdne konanie týka, neuvádza ani zákonnú povinnosť zisťovať čo je v najlepšom záujme tohto dieťaťa. **Tieto záväzky však, bez akejkoľvek pochybnosti, pre postup našich inštitúcií vyplývajú z už citovaných článkov Dohovoru.**

B. Rodičia dieťaťa, účastníci súdneho konania

1. Poznatky z podnetov hovoria o tom, že **rodičia (zákonní zástupcovia detí) KO nepovažujú za zástupcu ich dieťaťa v súdnom konaní, ktorý má pred súdom rovnaké postavenie ako oni. Berú ho ako spolupracovníka súdu.** Z vyjadrení niektorých súdov vyplýva, že ho tak vnímajú aj súdy, keď hovoria o súčinnosti s KO.
2. **Rodič často v podnetoch namieta,** že postupom KO došlo k porušeniu jeho rodičovských práv a k zásahu do nich, alebo k ich obmedzovaniu. Prípadne, že zo strany KO nebola poskytnutá dostatočná ochrana jeho rodičovským právam vo vzťahu k druhému rodičovi. Často je namietaná jednostrannosť alebo zaujatosť KO a jeho nadržovanie druhému rodičovi, alebo, že KO prešetril povrchne alebo vôbec neprešetril pomery v rodine. Rodičia uvádzajú, že KO využíva závislosť rodiča na ňom, lebo jeho vyjadrenie, ktoré dáva súdu, je často rozhodujúcim dôkazom pre rozhodnutie súdu. **Namietajú, že KO pracuje v zhode so sudcom a v neprospech rodiča, a že voči takémuto postupu sa v podstate rodič nemá ako brániť, pretože ani odvolanie podané súdu v takýchto prípadoch „spolupráce KO a súdu“ podľa nich nič nevyrieši, pretože súd svoje uznesenie o ustanovení KO nikdy nezruší, akurát to podráždí sudcu.** Rovnako, ani sťažnosť na prácu KO alebo namietanie jeho zaujatosti, podané úradu práce nič nerieši, lebo sa to v súdnom konaní obráti proti sťažovateľovi. **Rodičia popisujú frustráciu z bezmocnosti a beznádej.**
3. **Stav je taký, že KO zastupuje právne záujmy maloletého dieťaťa práve preto, a práve vtedy, keď sú (alebo to možno aspoň predpokladať) právne záujmy rodičov a právne záujmy detí v kolízii - v rozpore, sú teda protichodné.** Napríklad v konaní o rozvod manželstva je prirodzeným právnym záujmom dieťaťa zastúpeného KO, aby súd jeho rodičov nerozvedol, a to sa o právnych záujmoch rodičov dieťaťa, alebo aspoň jedného z nich, nedá povedať. V tejto situácii orgán sociálnoprávnej ochrany ustanovený do funkcie KO **vykonáva v rodine prešetrovanie pomerov, aby mohol súdu podať správu o zistených pomeroch v rodine, o bytových a o sociálnych podmienkach. Preskúmava starostlivosť rodičov o dieťa, ich spôsobilosť a ich podmienky na osobnú starostlivosť o dieťa. Zároveň robí úkony a aktivity, ktoré smerujú k usporiadaniu vzťahov v rodine. Niekedy podáva súdu aj ďalšie správy a návrhy. Z vonkajšieho pohľadu „spolupracuje so súdom“.** **KO sa zúčastňuje súdneho konania ako jeho účastník na strane dieťaťa.** Druhá strana - rodič - vie, že KO nezisťoval názory a záujmy dieťaťa, ktoré zastupuje a ak, tak iba okrajovo, pretože jeho pozornosť bola zameraná na niečo iné – skôr na správanie a postoje rodiča. Po tejto skúsenosti rodič často vníma činnosť KO ako činnosť vykonávanú v spolupráci so súdom, ktorá však smeruje proti nemu, pretože sa týka hodnotenia jeho kvalít a nedostatkov (väčšinou majetkových, finančných, pracovných). V tomto kontexte rodič ani náhodou činnosť KO nevníma ako zastupovanie a ochranu práv svojho dieťaťa.
4. **Námietky zaujatosti** sú v konkrétnych súdnych konaniach často **nevypočuté** a aj mimo nich sú zväčša neúspešné. Na základe poznatkov z podnetov konštatujem aj to, že ak sa rodičia cítia postupom KO dotknutí na svojich rodičovských právach, obracajú sa aj opakovane na orgán sociálnoprávnej ochrany a od neho žiadajú a očakávajú nápravu.

1. 3. Závěry o ochrane a o dodržiavaní práv dieťaťa v prípade kolízie práv

Súčasnú prax súdov a úradov práce pri vykonávaní funkcie KO možno charakterizovať tým, že v ich činnosti je dieťaťom objektom a nie subjektom súdneho konania, ktoré sa ho dotýka. Konanie sa vedie o ňom a nie s ním.

1. *Obmedzená možnosť dieťaťa byť priamo vypočuté v konaní, ktoré sa ho dotýka, a tiež obmedzená možnosť vysloviť svoj názor.*

Prieskum ukázal, že vzájomná prax súdov a úradov práce pri vykonávaní funkcie KO tak, ako je v súčasnosti vykonávaná, nezabezpečuje každému dieťaťu **možnosť byť vypočuté v každom súdnom konaní, ktoré sa ho dotýka.** Vžitá prax týchto inštitúcií nezodpovedá čl. 12 ods. 2 Dohovoru, podľa ktorého „sa dieťaťu poskytuje **najmä** možnosť, aby sa vypočulo v každom súdnom alebo správnom konaní, ktoré sa ho dotýka, a to buď priamo, alebo prostredníctvom zástupcu alebo príslušného orgánu, pričom spôsob vypočutia musí byť v súlade s procedurálnymi pravidlami vnútroštátneho zákonodarstva“. Týka sa to dieťaťa, ktoré je schopné formulovať svoje názory. Pri uplatňovaní práva dieťaťa podľa čl. 12 ods. 2 Dohovoru **súdy tradične uprednostňujú takú prax, že dieťa nevypočujú priamo v súdnom konaní. Žiadajú však KO, aby zistil názory dieťaťa, ale nerobia tak vo všetkých prípadoch, ale podľa vlastnej úvahy o tom, či pre svoje rozhodovanie potrebujú poznať názor dieťaťa. Z prieskumu vyplýva, že KO zisťujú názor dieťaťa najmä vtedy, ak ich o to požiada súd. Výsledkom tejto praxe je, že niektoré deti nedostávajú možnosť byť v súdnom konaní súdom vypočuté priamo, a ani prostredníctvom zástupcu alebo príslušného orgánu spôsobom, ktorý je v súlade s procedurálnymi pravidlami štátu, a ani nedostávajú možnosť vyjadriť svoj názor. Pritom právo vyjadrovať svoje názory je ďalšie právo dieťaťa vyplývajúce mu z čl. 12 ods. 1 Dohovoru.**

2. *Inštitucionálny nezáujem o to, či a ako boli uplatnené a dodržané práva dieťaťa.*

Z vyjadrení súdov, aj KO - zástupcov dieťaťa - vyplýva, že **nie je pravidlom automaticky umožniť každému dieťaťu, aby bolo vypočuté priamo v konaní, ktoré sa ho dotýka.** Súdy v prípadoch, ak dieťa **priamo** nevypočuli v konaní, od KO nežiadajú informáciu o tom, či dieťaťu umožnili vypočutie a ako sa procedúra vypočutia dieťaťa uskutočnila. V súdnom konaní sa na pojednávaní nevykonáva ako samostatný dôkaz doklad – záznam - o vypočutí dieťaťa, nečíta sa, čo dieťa zástupcovi uviedlo, teda súd nepozná jeho autentické vyjadrenie. Súd ho od KO ani nežiada a za nepriame vypočutie dieťaťa považuje vlastné vyjadrenie KO uvedené buď písomne v správe o prešetrení pomerov v rodine, alebo uvedené ústne na pojednávaní. Bez oboznámenia sa so záznamom o obsahu vypočutia dieťaťa však nemôže byť zrejmé, či a ako sa uskutočnilo vypočutie dieťaťa, či KO vo svojom vyjadrení reflektuje vlastný názor, alebo uvádza (interpretuje) to, čo uviedlo dieťa pri svojom vypočutí. Zároveň nie je ani preukázané, že dieťaťu bola poskytnutá možnosť byť vypočuté, a ani nie je zrejmé, aké pravidlá boli pri jeho vypočutí použité. Súd neskúma či a ako bolo uplatnené právo dieťaťa byť vypočuté v konaní, ktoré sa ho dotýka. Pre vypočutie dieťaťa v konaní **KO nemá danú legislatívnu úpravu o tom, ako má a môže postupovať, a aké sú procedurálne pravidlá vypočutia dieťaťa v konaní.**

3. *Svojím postupom súdy, aj KO, akoby stierali hranice medzi jednotlivými právami a povinnosťami zakotvenými v čl. 12 ods. 1 a v čl. 12 ods. 2 Dohovoru. V praxi tieto orgány nerozlišujú právo dieťaťa vyjadriť svoj názor, ktorému*

zodpovedá povinnosť orgánov venovať mu patričnú pozornosť a právo dieťaťa byť vypočuté v konaní, ktoré sa ho dotýka, ktorému zodpovedá povinnosť orgánov umožniť mu to. Skutočnosť, že v praxi dochádza k zámene alebo k splynutiu týchto práv dieťaťa odráža aj vyjadrenie súdov a KO. Títo hovoria o zisťovaní názoru dieťaťa ako o jeho práve na vypočutie v konaní. Rovnako túto skutočnosť odráža aj to, že na vypočutie dieťaťa nie sú ustanovené procedurálne pravidlá. Výsledkom takejto praxe je, že sa koná o dieťati a nie s dieťaťom, zastúpeným v konaní KO.

Na základe týchto zistení konštatujem, že **súčasná bežná prax súdov a KO vedie k porušeniu práv tej časti detí,**

- a) ktorým nebola poskytnutá možnosť byť priamo vypočuté v súdnom konaní a ktoré neboli riadne vypočuté v konaní prostredníctvom zástupcu alebo príslušného orgánu spôsobom a postupom podľa ustanovených pravidiel,
- b) ktorých vlastný názor nebol zisťovaný, a preto mu nemohla byť venovaná patričná pozornosť,
- c) ktorých vlastný názor bol zisťovaný, ale nebola mu preukázateľným spôsobom venovaná patričná pozornosť.

Dva zákony, dva svety

1. **Rozdielny obsah a účel funkcie KO** ustanovený v zákone o rodine a v zákone o sociálnoprávnej ochrane detí vyvoláva v praxi množstvo problémov. Od úradu práce, ktorého odbor na základe ustanovenia súdu ad hoc vykonáva funkciu KO v určitej veci, či pre určitý úkon, sa žiada, aby súčasne plnil obidve role, a to aby **v súdnom konaní** zastupoval právne záujmy dieťaťa v kolízii práv s právami jeho (väčšinou) rodičov a v čase **mimo súdneho pojednávania** pracoval s rodinou ako s celkom a pomáhal jej z krízy. Po tom, čo KO preskúmaval pomery v rodine z hľadiska starostlivosti rodičov o dieťa a ich spôsobilosť na osobnú starostlivosť, a po predložení jeho správy o pomeroch v rodine súdu (niekedy už aj v čase prešetrovania pomerov v rodine) sú rodičia, alebo aspoň jeden z nich, jeho činnosťou dotknutí. Namietajú postup úradu práce pri prešetrovaní pomerov v rodine, jeho zaujatosť, namietajú zistené závery, bránia sa. A podľa vyjadrení súdov, KO väčšinou súdu predkladá správu už na prvom pojednávaní. Všetci sa dostávajú pod tlak, rovnako aj dieťa. Práca úradu práce, ktorú má vykonávať s rodinou mimo pojednávania, je v takejto právnej a situačnej konštelácii iba ťažko realizovateľnou úlohou a rovnako ťažkou úlohou je, aby sociálny pracovník bez právnickej kvalifikácie zastupoval práva a právne záujmy dieťaťa v súdnom konaní.
2. V súdnom konaní, v ktorom jeden z účastníkov konania úradne prešetruje pomery ostatných účastníkov súdneho konania a na žiadosť súdu o nich podáva správy, ktoré sú potom jedným z dôležitých dôkazov, a pritom zároveň v tom istom konaní zastupuje práva a oprávnené záujmy iba niektorého z účastníkov tohto konania, **nie je zachované ani len zdanie „rovnosti zbraní“ v konaní pred súdom.** Ako aj môže byť?

II. ČASŤ

Výkonávanie funkcie kolízneho opatrovníka úradmi práce – výsledky prieskumu

2. 1. O prieskume

Pred prieskumom sme urobili **pilotnú sondu** na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (ďalej len „SPOD a SK“) na úradoch práce v Nitre (NR) a v Piešťanoch (PN). Vykonala ju dvojica členiek pracovnej skupiny. Hlavnou úlohou tejto sondy bolo zistenie a zachytenie prípadných problémov alebo nedostatkov v dotazníku pre vedúcich oddelení SPOD a SK a v štruktúrovanom rozhovore s KO.

Po zrealizovaní a vyhodnotení pilotného prieskumu prebehol, za aktívnej účasti celého pracovného tímu (spolu 4 zamestnankyne Kancelárie verejného ochrancu práv), náhodný výber šiestich oddelení SPOD a SK zo všetkých úradov práce v Slovenskej republike. **Náhodný výber** bol realizovaný dvoma krokmi:

1. priradenie čísla každému úradu práce,
2. výber šiestich čísiel z pomedzi všetkých.
- 3.

Vylosovaných bolo 6 úradov práce (počet podľa predchádzajúceho dohovoru tímu), a to konkrétne oddelení SPOD a SK Bratislava IV (BA IV), Galanta (GA), Liptovský Mikuláš (LM), Komárno (KN), Revúca (RA) a Rožňava (RV).

Následne boli telefonicky kontaktovaní vedúci vylosovaných oddelení SPOD a SK. Rozhovor bol zameraný na informovanie o našom prieskume a na dohodu o spolupráci. Ďalším krokom bolo odoslanie nami vytvoreného dotazníka príslušnému vedúcemu oddelenia SPOD a SK. Tretím krokom bola dohoda o termíne návštevy na vykonanie štruktúrovaného rozhovoru s KO priamo na pracovisku. Štvrtým krokom bola priama návšteva konkrétneho oddelenia SPOD a SK a vykonanie štruktúrovaného rozhovoru s KO.

Na každom stretnutí s KO na vybraných úradoch práce sa zúčastnila, a rozhovor realizovala, dvojica pracovníčok Kancelárie verejného ochrancu práv.

Konštrukcia dotazníka pre vedúceho oddelenia SPOD a SK

Finálna verzia dotazníka obsahovala 21 položiek (príloha č. 2). Šesť položiek bolo zameraných na štatistické ukazovatele (1, 2, 4, 5, 8, 13), ďalšie tri sa orientovali na kvalifikovaný odhad objemu konania KO z vlastnej iniciatívy, extrémnych prípadov pri úprave styku, problémov pri realizácii styku s jedným z rodičov (7, 14, 16). Ostatné položky boli koncentrované na spôsob pridelovania spisov (3), rozsah a špecifikáciu činnosti KO (6, 9, 10). Položky 11 a 12 boli zamerané na prevenciu krízových situácií a na opatrenia na obmedzenie negatívneho vplyvu kríz v rodine. Položky 17 a 18 sa orientovali na najčastejšie dôvody problémov a na spôsoby ich riešenia. Položka 19 sa koncentrovala na spôsoby vedenia dokumentácie a položky 20 a 21 sa zameriavali na spoluprácu so samosprávou a s mimovládnymi subjektmi.

Tvorba štruktúrovaného rozhovoru s KO

Štruktúrovaný rozhovor tvorilo desať tém, zameraných na činnosť vo funkcii KO (príloha č. 3). Zaujímali nás najmä konania, ktoré sa týkajú úpravy rodičovských práv a povinností rodičov k deťom, no rozprávali sme sa aj s KO (2x), ktorí sa venujú inej oblasti – náhradnej rodinnej starostlivosti.

Prvý okruh bol orientovaný na vnímanie tejto práce jej realizátormi. V ďalšom bol rozhovor zameraný na spôsob uskutočňovania terénnej práce a na jej úskalia. Zisťovanie názoru dieťaťa vzhľadom na jeho vek, stav a ochotu k spolupráci, ako aj hľadanie dôvodov odmietavého postoja dieťaťa stretávať sa s jedným z rodičov, bolo pokračujúcou témou rozhovoru.

Ďalej nás zaujímalo poskytovanie sociálneho poradenstva, navrhovanie psychologických služieb a mediácie. Záujem o úspech resp. neúspech v práci KO, ako aj praktické uchopenie pojmu "najlepší záujem dieťaťa", či profylaxia burnout syndrómu, boli pokračujúcimi okruhmi dialógu s KO. V závere boli prediskutované návrhy a optimalizácia práce KO.

Prieskum prebiehal v mesiacoch máj (pilotná sonda) a jún (prieskum) 2013. Spolu sa prieskumu zúčastnilo osem úradov práce (z toho 2 pilotné). Dotazník vyplnilo 8 vedúcich SPOD a SK, dva dotazníky boli vyplnené neúplne, takže do vyhodnotenia nemohli byť zahrnuté všetky položky z týchto dvoch neúplných dotazníkov. Štruktúrovaný rozhovor bol vykonaný s 23 KO.

2. 2. Dotazníky vedúcich oddelení SPOD a SK

Položka 1

Napište počet zamestnancov, ktorí aktuálne (v máji 2013) pracujú na oddelení SPOD a SK.

TABUĽKA č. 1¹

MESTO	AKTUÁLNY STAV ZAMESTNANCOV	Z TOHO NA MD	Z TOHO PN
LM	10	1	0
RA	7 (z toho 1 psychológ)	1	0
GA	9	0	0
KN	12	1	0
RV	8	0	0
NR	20 (z toho 5 na DP ZM)	2	0
PN *	6	1	1
BA **	37	5	1
BA IV	9 + 1 psychológ	0	0

¹ Poznámky k tabuľke č. 1:

MD – materská dovolenka

PN – dočasná pracovná neschopnosť pre chorobu alebo úraz

DP - detašované pracovisko

ZM - Zlaté Moravce

* Počet zamestnancov oddelenia SPOD a SK Piešťany je uvedený bez započítania pracovníkov z pracoviska v Hlohovci

** Uvedené informácie z Bratislavy sa týkajú všetkých piatich pracovísk na území hlavného mesta

Položka 2

Kolko prípadov (spisov) napadlo ročne na oddelenie SPOD a SK od roku 2008 a koľko pracovníkov ste na oddelení SPOD a SK mali v danom roku?

TABUĽKA č. 2²

MESTO	PRÍPADY / ZAMESTNANCI				
	2008	2009	2010	2011	2012
LM *	-	-	-	-	-
RA **	205/6 + 1	419/6 + 1	427/6+0	575/6 + 1	425/6 + 1
GA	1842/7	1997/8	2075/8	1873/8	1693/8
KN	4418/8	4782/9	4912/10	4931/9	4911/10
- z toho nových	462	476	439	423	426
RV	360/6	351/6	344/6	255/6	278/7
NR ***	4600/21 + 3	3688/21 + 3	3978/22 + 3	3214/19 + 3	3648/20 + 3
ZM	727/5	669/5	742/5	1010/5	785/5
PN ****	207/5	229/6	186/6	175/6	151/6
BA*****	6111/46	5990/46	6424/43	6704/40	6482/40

Je predpoklad, že kvantitatívna diskrepancia v údajoch za rok 2012 – pomer počtu prípadov k počtu zamestnancov – od 278 : 7 (Rožňava), čo znamená v priemere 37,9 prípadu na 1 zamestnanca, a na druhej strane 6 482 : 40 (Bratislava), čo predstavuje 162 prípadov na 1 zamestnanca – je vysvetliteľná pravdepodobne rôznym pochopením pojmu „prípady“. Niekde zarátali len nové prípady, inde zas všetky, teda aj „živé“ prípady z predchádzajúcich rokov. Naznačuje to aj kvantifikácia, ktorú uviedol vedúci oddelenia SPOD a SK v Komárne. Početnosť získanú z oddelenia SPOD a SK v Piešťanoch sme nezaradili, pretože sa týka neúplného číselného ukazovateľa, do ktorého neboli zahrnuté prípady detašovaného pracoviska v Hlohovci.

Zaujímavé je, že okres Bratislava IV má takmer 100 000 obyvateľov. V podnájmoch v ňom žijú a bývajú aj ľudia z celého Slovenska, ktorí tiež tvoria skupinu klientov sociálnych služieb oddelenia SPOD a SK úradu práce. Niektoré mimo bratislavské okresy s menším počtom obyvateľov majú rovnaký, a niekedy dokonca vyšší, počet pracovníkov oddelení SPOD a SK.

² Poznámky k tabuľke č. 2:

* Vedúci oddelenia SPOD a SK v Liptovskom Mikuláši požadované informácie neskompletizoval.

** Vedúci oddelenia SPOD a SK v Revúcej uvádza počet zamestnancov plus psychológa.

*** Vedúci oddelenia SPOD a SK v Nitre uvádza zamestnancov a samostatne psychológov referátu poradensko-psychologických služieb. V nasledujúcom riadku uvádza štatistické výsledky detašovaného pracoviska v Zlatých Moravciach.

**** V štatistických ukazovateľoch nebolo zahrnuté detašované pracovisko Hlohovec.

***** Vedúci oddelenia SPOD a SK v Bratislave nám zrejme zaslal štatistické informácie o všetkých pracoviskách v Bratislave, t. j. o pracovisku Bratislava I, II, III, IV a V spolu. V našom výbere sme však očakávali informácie len o pracovisku Bratislava IV.

Položka 3

Popíšte spôsob pridelovania spisov na oddelení SPOD a SK. Podľa akých kritérií pridelujete spisy konkrétnemu zamestnancovi? Ako je spis pridelený KO?

TABUĽKA č. 3³

SPÔSOB PRIDEĽOVANIA SPISU				
MESTO	PODĽA			
	AGENDY	MIESTA BYDLISKA DIEŤAŤA	INICIÁLY PRUEZVISKA DIEŤAŤA	INÉ
LM		A, B		
RA	A		B	B/DMS *
GA	A	A		B/pošta
KN	A, B	A, B	A, B	
RV **	A	A		A/vek, škola
NR		A, B		
PN	A, B	A, B		
BA IV		A, B		

Spis je pracovníkovi SPOD a SK pridelovaný v prvom rade podľa agendy, ktorou sa zaoberá, ako napríklad v Revúcej, Komárne, Piešťanoch. V Rožňave je princíp pridelenia spisu v prípade sociálnej kurately určovaný vekom dieťaťa a školou, ktorú navštevuje. KO je pridelený spis obvykle rovnakým spôsobom, ako pri ostatnej agende SPOD a SK, napríklad v Liptovskom Mikuláši, Komárne, Nitre, Piešťanoch, Bratislave IV je to podľa miesta bydliska dieťaťa. V Revúcej dostáva KO spis podľa iniciály priezviska dieťaťa a DMS, v Galante je to podľa regiónu (bydliska dieťaťa) a došlej pošty.

Špecifikáciu pridelenia prípadu KO sme nedostali z Rožňavy. Z bratislavských pracovísk prideluje agendu podľa lokality pracovisko Bratislava IV, ostatné pridelujú spisy rodín podľa prvého písmena priezviska dieťaťa.

³ Poznámky k tabuľke č. 3

A – obvyklý spôsob na odd. SPOD a SK

B – KO

* DMS = informačný systém spisovej služby

** Rožňava – rozdelenie agendy KO nebolo popísané

Položka 4

Kvantifikujte v koľkých prípadoch dochádza k zmene zodpovedného pracovníka (pracovník, ktorému je pridelený spis). Popíšte najčastejšie dôvody.

TABUĽKA č. 4⁴

MESTO	ZMENA PRACOVNÍKA	DÔVODY
LM	-	- organizačné zmeny - prerozdelenie agendy
RA	Nie (na spis dohliada vedúci odd. SPO)	
GA	Nie	- pochybenie - zaujatosť - žiadosť klienta
KN	Výnimočne	- zaujatosť pracovníka - zmena agendy
RV *	V poslednom období nie	- v prípade zaujatosti pracovníka
NR	Výnimočne	- nespokojnosť klienta - odchod zamestnanca - nové prerozdelenie terénu
PN	Ojedinele	- preukázané pochybenie alebo zaujatosť
BA IV	2 až 4 prípady v roku	- dlhodobá PN - opakovaná námietka zaujatosti - vyjadrená klientom - výpoveď - organizačná zmena - rozhodnutie vedenia

K odobratiu spisu zamestnancovi dochádza veľmi výnimočne. Podľa odpovedí, ktoré sme dostali, pravidelne sa to stáva, len v Bratislave, kde sú to ročne 2 až 4 prípady na jednom pracovisku, čiže spolu cca 10 až 20 prípadov na všetkých pracoviskách SPOD a SK v Bratislave.

V Revúcej sa v sporných prípadoch angažuje vedúci oddelenia SPOD a SK, ktorý vykonáva dohľad nad realizáciou činnosti zodpovedného pracovníka.

Bez odpovede zostala táto položka u vedúceho oddelenia SPOD a SK v Liptovskom Mikuláši.

Najčastejšie uvádzanými dôvodmi zmeny zamestnanca boli: zaujatosť (5x), nové prerozdelenie agendy, resp. organizačná zmena (4x), žiadosť klienta (3x), pochybenie (2x). Ako ďalšie boli uvedené dlhodobé obdobia práceneschopnosti, dovolenky, ale aj rozhodnutie vedenia.

⁴ Poznámka k tabuľke č. 4

* Z odpovede vedúceho oddelenia SPOD a SK v Rožňave nie je celkom jasné, čo má na mysli formuláciou „v poslednom období“ (týždne, mesiace, rok ?).

Objavujú sa aj opakovane sa sťažujúci klienti na činnosť oddelení SPOD a SK. Je potrebné vytvoriť pre sociálnych pracovníkov metodiku, ktorá im pomôže zvládnuť takýto typ klienta.

Položka 5

*Kolko priemerne živých spisov v súčasnosti pripadá na jedného pracovníka SPOD a SK?
Kolko z nich sa týka výkonu funkcie KO?*

- V Liptovskom Mikuláši je to 200 až 300 ročne. Z tejto celej agendy tvorí činnosť KO 80 %.
- Oddelenie SPOD a SK v Revúcej uvádza evidenciu DMS v roku 2013. V nej je 692 živých spisov, z ktorých 368 sa týka funkcie KO (t. j. cca 53 %).
- Na oddelení SPOD a SK v Galante je 200 až 250 živých spisov ročne, z ktorých má aktuálne KO 90 spisov (cca 40 %).
- Vedúci oddelenia SPOD a SK v Komárne uviedol viac ako 800 živých spisov v priemere na pracovníka, z toho k výkonu funkcie KO sa vzťahuje cca 180 spisov (cca 23 %).
- Oddelenie SPOD a SK v Rožňave má živých 420 spisov ročne, z čoho 132 súvisí s funkciou KO, čo je približne 32 % zo spisov celkovej agendy SPOD a SK.
- V Nitre pripadá na jedného pracovníka 113 živých spisov (na DP v Zlatých Moravciach 64), z toho je v agende KO približne 50 spisov (na DP v Zlatých Moravciach 20), čiže cca 47 %.
- Na oddelení SPOD a SK v Piešťanoch majú 50 až 80 živých spisov na jedného pracovníka SPOD a SK, z nich 80 % pripadá na výkon funkcie KO. V týchto kvantitatívnych ukazovateľoch však nie sú zahrnuté údaje z detašovaného pracoviska v Hlohovci.
- V bratislavskom oddelení SPOD a SK na jedného pracovníka pripadá cca 200 až 350 živých spisov, z ktorých tvoria spisy KO cca 155, čo je viac ako 50 %.

Rozpätie kvantitatívnych údajov je u živých spisov od 80 (Piešťany) po 800 (Komárno), z toho na výkon KO pripadá od 32 % (Rožňava) do 80 % (Liptovský Mikuláš). Z týchto ukazovateľov nie je celkom zrejmé, či niektoré pracoviská nezahrnuli do výsledného čísla nielen nové, ale aj živé spisy, prevzaté z minulých rokov.

Pokúšali sme sa získať celkové štatistické ukazovatele o činnosti SPOD a SK v roku 2012. Na webovej stránke Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny, ani na stránke Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, sa nám ich získať nepodarilo.

Položka 6

Čomu a v akom rozsahu sa venuje KO?

Percentuálne vyjadrenie (kvalifikovaný odhad) – celková činnosť tvorí 100 %.

TABUĽKA č. 5⁵

MESTO	OBSAH A ROZSAH ČINNOSTÍ KO VYJADRENÝ V %				
	TERÉNNÁ PRÁCA	ADMINISTRATÍVA	ROZHOVOR S DIEŤAŤOM	SÚDNE POJEDNÁVANIA	INÉ
LM	43	20	-	20	17
RA	30	30	10	30	0
GA	25	20	15	40	0
KN	20	30	20	30	0
RV	20	20	10	25	25*
NR	25	25	10	30	10**
PN	25	25	20	30	0
BA IV	25	21	14	35	5****

Práca v teréne predstavuje v činnosti KO, v nami vybraných oddeleniach SPOD a SK, od 20 % (v Komárne a Rožňave) až po 43 % (v Lipovskom Mikuláši). Administratívne venujú 20 až 30 % z celkovej svojej pracovnej aktivity. Rozhovory s deťmi vyplňajú 10 až 20 % z celkového času pracovníkov vo funkcii KO. Len v Liptovskom Mikuláši, podľa od nich doručeného dotazníka, sa s deťmi rozhovory nevedú. Táto skutočnosť však kontrastuje s množstvom času venovanému terénnej práci. Je na zváženie, či to naozaj znamená, že pozornosť a komunikácia je orientovaná len na dospelých, a deti, ktoré majú byť hlavnou cieľovou skupinou ochrany a pomoci zo strany KO, ostávajú nepovšimnuté a ich právo byť vypočuté nenaplnené.

Účasť na súdnych pojednávaniach tvorí z plnej pracovnej činnosti, v nami sledovaných oddeleniach SPOD a SK, 20 % (v Liptovskom Mikuláši) až 40 % (v Galante) z aktivít KO. Z vyjadrení niektorých KO vyplynulo, že sa zúčastňujú pojednávanií takmer denne. Na niektorých pracoviskách to riešia týždennými službami. Analýze týchto skutočností sa budeme ďalej venovať aj pri vyhodnocovaní ďalších otázok z dotazníka.

V kolónke „INÉ“ sa v odpovediach respondentov 4x vyskytla odpoveď 0 %, v štyroch dotazníkoch bolo kvantitatívne vyjadrenie od 5 % do 25 %. Vedúci oddelenia SPOD a SK v Bratislave (pri 5 % podiele) uviedol nasledujúce činnosti:

- pomoc klientovi pri spisovaní návrhu,
- poradenstvo,
- riešenie aktuálnych životných situácií,

⁵ Poznámka k tabuľke č. 5

* Typovanie do administratívnych systémov.

** Rozhovory s rodičmi.

*** Spisovanie návrhov klientom, poradenstvo, riešenie aktuálnych životných situácií klientov, výkon opatrení SPOD a SK v čase služobnej pohotovosti po skončení pracovnej doby a počas voľných dní, školenia, pracovné stretnutia, digitalizácia spisov maloletých detí, automatické a elektronické spracovanie pošty, štatistika pre Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, prax študentov, archivácia spisov, telefonické rozhovory s klientmi, e-mailová komunikácia s klientmi, vybavovanie klientov počas 4 stránkových dní.

- nepretržitý výkon opatrení SPOD a SK v čase služobnej pohotovosti po skončení pracovného času a počas voľných dní,
- školenia,
- pracovné stretnutia,
- digitalizácia spisov maloletých detí,
- automatické elektronické spracovanie pošty, spracovanie štatistík a analýz pre Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny,
- výkon praxe študentov sociálnej práce,
- archivácia spisov,
- telefonické rozhovory s klientmi,
- e-mailová komunikácia s klientmi a s občanmi,
- vybavovanie klientov počas štyroch stránkových dní.

Vedúci v Piešťanoch uviedol rozhovory s rodičmi ako 10-percentný podiel iných činností KO. Vedúci oddelenia SPOD a SK v Liptovskom Mikuláši zahrnul do tejto časti 17-percentný podiel činnosti KO, no bez konkretizácie akých. Najväčší podiel iných pracovných činností KO vymedzil vedúci oddelenia SPOD a SK v Rožňave a konkretizoval, že ide o „typovanie do administratívnych systémov“.

Najvyšší podiel pracovných činností, ktoré udávajú respondenti, je ich účasť na súdnych pojednávaniach, na druhom mieste je to práca v teréne a (napriek opakovane prejavovanej nespokojnosti) až na tretej pozícii sa nachádza administratíva.

Položka 7

Vykonáva KO tieto činnosti iba na podnet súdu, alebo aj z vlastnej iniciatívy? Vyjadrite (kvalifikovaný odhad), v koľkých percentách prípadov koná aj z vlastného podnetu.

TABUĽKA č. 6

MESTO	SÚD	VLASNÁ INICIATÍVA
LM	95	5
RA	80	20
GA	60	40
KN	30	70
RV	75	25
NR	90	10
PN	80	20
BA IV	70	30

Jedine oddelenie SPOD a SK v Komárne uviedlo, že v ich činnosti prevažuje vlastná iniciatíva, ostatné pracoviská uviedli percentuálny podiel vlastnej iniciatívy v rozpätí od 5 % (v Liptovskom Mikuláši) po 40 % (v Galante).

Poznámka verejnej ochrankyne práv:

V roku 2011 bol počet prípadov na jedného zamestnanca SPOD a SK 251, detí v agende SPO 500 a detí v SK 225, zdroj: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky.

Položka 8

Ako často (frekvencia v mesiaci) sa KO zúčastňuje pojednávani?

- Z odpovedí vedúceho oddelenia SPOD a SK v Liptovskom Mikuláši vyplynulo, že to záleží od rozpisu súdu, preto nie je možné uviesť presné počty. Uviedol, že v niektoré dni je aj 20 súdnych pojednávani.
- V Revúcej v roku 2013 v priemere z 21 pracovných dní v mesiaci strávili pracovníci 14 dní na súdnych pojednávaniach.
- V Galante sa zúčastňujú súdnych pojednávani takmer denne.
- V Komárne sa 1 pracovník zúčastnil pojednávani približne 25-krát v mesiaci.
- V Rožňave sa KO ocitá na pojednávani 4 dni v týždni. Na jedného KO to vychádza celkovo asi 6 dní v mesiaci.
- V Nitre sa jeden zamestnanec SPOD a SK vo funkcii KO zapojí do súdneho pojednávania 5 až 10 dní v mesiaci.
- V Piešťanoch, ako uviedli v dotazníku, je to 10 až 30 súdnych pojednávani v mesiaci.
- V Bratislave je to 26 pojednávani mesačne, okrem letných mesiacov, počas ktorých sa pojednáva len sporadicky.

Položka 9

Špecifikujte, aké oprávnenia využíva KO na súdnom pojednávaní.

Tri dotazníky boli v položke 9 vyplnené len formálne. Respondenti uviedli všeobecné odpovede: „Všetky zákonom stanovené a vhodné oprávnenia, smerujúce k chráneniu záujmov maloletých detí“ (Piešťany); „Ako jeden účastník konania využíva všetky zákonom stanovené oprávnenia, ktoré sú vhodné k chráneniu záujmov maloletých detí“ (Galanta); „Podľa zákona“ (Liptovský Mikuláš). Z uvedených dôvodov sme tieto odpovede do tabuľkových výsledkov nezačlenili. Motivácia k takýmto formálnym odpovediam môže signalizovať rôzne dôvody - od časového stresu, cez odpor voči realizátorovi prieskumu, až po nedôslednosť a nedostatočný záujem o odvedenie kvalitnej práce. Vzhľadom na to, že uvedená trojica respondentov svoje dôvody neuviedla, ostávajú nám len hypotézy, o ich skutočnej motivácii.

TABUĽKA č. 7

OPRÁVNENIE	MESTO				
	RA	KN	RV	NR	BA IV
Vyjadrenie sa k návrhu	+	-	+	-	-
Návrh, doplnenie a vyjadrenie sa k dôkazom	+	+	+	+	+
Otázky na účastníkov konania	+	-	+	+	+
Rozhovory s maloletými	+	-	-	-	-
Záverečná reč	-	+	-	+	+
Vyjadrenie k prešetreniu pomerov	+	-	-	-	-
Právo podať opravný prostriedok	-	-	+	-	-
Návrh, ako má súd rozhodnúť – s prihliadnutím na záujem dieťaťa	-	+	+	+	-
Žiadosť o zaprotokolovanie do zápisnice	-	+	+	-	-
Vyjadrenie sa ku skutočnostiam, ktoré vyšli v konaní najavo	-	-	+	-	-
Právo vzdať sa odvolania	-	-	-	+	-
Právo odvolať sa voči rozhodnutiu súdu	-	-	-	+	-
Návrh na znalecké dokazovanie	-	-	-	-	+
Predkladanie stanovísk, správ	-	-	-	-	+
Zastupovanie maloletého na základe plnej moci	-	-	-	-	+
Dožiadania	-	-	-	-	+

+ - áno

- - nie

K najčastejšie využívaným oprávneniam KO (5x - to znamená všetci zúčastnení respondenti) patria vyjadrenia k dôkazom. Častejšie (4x) využívajú respondenti aj možnosť klásť otázky účastníkom konania.

Významným ukazovateľom je jednorazová pozitívna odpoveď, ktorá popisuje využívanie oprávnenia zameraného na rozhovor s maloletým. Je to opätovný **signál o tom, že KO s dieťaťom hovorí málo, alebo dokonca vôbec.**

Položka 10

Zúčastňuje sa poverený zamestnanec pojednávania vždy osobne?

Áno/Nie (nehodiace sa škrtnite). Ak nie, uveďte, aký systém u vás funguje.

Päť odpovedí (Liptovský Mikuláš, Revúca, Galanta, Komárno, Piešťany) bolo súhlasných s dodatkom – takmer vždy osobne. Odpoveď z oddelenia SPOD a SK z Rožňavy by sa dala hodnotiť ako niečo medzi áno a nie. Osobne sa pojednávania zúčastňuje KO v prípade problematickej rodiny (kde je problém sa dohodnúť), táto rodine dokáže lepšie porozumieť a sprostredkovať priebeh konania aj vďaka tomu, že túto rodinu pozná, že nie je pre ňu anonymná. Dvaja vedúci oddelenia SPOD a SK odpovedali „nie“. V Nitre majú určené týždeň trvajúce služby na súde, takže každý KO strávi jeden pracovný týždeň v mesiaci na súdnych pojednávaniach.

Pre bratislavské pracoviská, ako uviedol vedúci oddelenia SPOD a SK, platí: „Osobná účasť nie je možná z dôvodu nedostatku odborných zamestnancov a nutnosti zabezpečiť aj ďalšie úlohy, ktoré sociálni pracovníci plnia, okrem výkonu funkcie KO.“ Uviedol podrobnosti u nich zavedeného systému:

- 1) na niektorých pracoviskách sa súdnych pojednávanií zúčastňuje KO podľa pridelených spisov – začiatkových písmen priezvisk maloletých detí alebo podľa lokality,
- 2) na niektorých pracoviskách podľa pojednávacích dní,
- 3) pojednávania sa zúčastní ten zamestnanec, ktorý je na pracovisku k dispozícii (z dôvodu neprítomnosti ďalších zamestnancov, napr. náhla práceneschopnosť, neodkladná a neplánovaná návšteva lekára, akútne alebo plánované umiestňovanie maloletého do ústavného zariadenia, z dôvodov zabezpečenia organizácie práce na jeho pracovisku – pojednávania na viacerých okresných súdoch a na krajskom súde sú v rovnaký deň alebo aj v rovnakú hodinu). Tento zamestnanec sa zúčastní v príslušnom dni všetkých pojednávanií, ktoré vedie jeden konkrétny sudca.

V našom prieskume zaradené pracovisko Bratislava IV, ako jediné v hlavnom meste, preferuje pridelovanie spisov i účasť na súdnych pojednávaniach podľa bydliska, v ktorom dieťa žije.

Položka 11

Popíšte, akým spôsobom vykonávate prevenciu vzniku krízových situácií v rodine podľa § 10 zákona č. 305/2005 Z. z. (zákon o sociálnoprávnej ochrane detí) v praxi (aké sú konkrétne aktivity, sú vykonávané cielene pre konkrétne osoby alebo hromadne pre bližšie nešpecifikovaný okruh ľudí a pod.).

Z oddelenia SPOD a SK v Liptovskom Mikuláši sme dostali len formálnu a nekonkrétnu reakciu, ktorá obsahovala odpoveď „podľa zákona“. Stručná odpoveď vedúceho oddelenia SPOD a SK v Komárne bola „ pôsobnosť obce“. Vedúci oddelenia SPOD

a SK v Nitre uviedol kompetenciu samospráv, MVO a akreditovaných subjektov (ďalej len „AS“).

V Revúcej sa tejto oblasti venujú prostredníctvom priorít. Realizujú výchovný skupinový program, sociálne poradenstvo, rekreačno-výchovné skupinové programy. Každoročne majú zaradených 15 detí.

V Galante oddelenie SPOD a SK vykonáva profylaktické aktivity individuálnou formou, so zreteľom na potreby konkrétneho prípadu. V rámci súčinnosti informujú príslušnú obec o potrebe vykonať opatrenia.

Zamestnanci rožňavského oddelenia SPOD a SK sa zúčastňujú cieľených programov, ktoré organizujú samosprávy. Zapájajú sa aj do stretnutí rodičov a žiakov na školách.

Na oddelení SPOD a SK v Piešťanoch sa preventívne opatrenia vykonávajú len individuálne, s ohľadom na konkrétne potreby prípadu. Ustanovenie tohto zákona je určené do pôsobnosti obcí.

Vedúci pracoviska SPOD a SK v Bratislave uviedol široký okruh pôsobnosti v oblasti profylaxie vzniku krízových udalostí v rodine:

V prvom rade cielene pre konkrétne osoby

- vykonáva opatrenia SPOD a SK pre rodiny a deti v spolupráci s neštátnym AS, MVO a charitatívnymi organizáciami, obcami, pediatrami, školami a školskými zariadeniami, referátom poradensko-psychologických služieb, využíva priority SPOD a SK pre konkrétnu cieľovú skupinu, v rokoch 2011 až 2013 bola v ponuke mediácia,
- odporúča účasť na odborných programoch, ktoré zabezpečuje Úrad Bratislavského samosprávneho kraja prostredníctvom AS,
- ponúka dobrovoľné diagnostické pobyty konkrétnym klientom,
- v spolupráci s oddelením pomoci v hmotnej núdzi a odborom zamestnanosti realizuje poradenstvo, pomoc a spoluprácu pre klientov v rámci vlastného úradu,
- spolupracuje so zdravotníckymi zariadeniami, psychiatrickými klinikami a krízovými strediskami v záujme konkrétnej pomoci klientovi;

V druhom rade hromadne pre bližšie nešpecifikovaný okruh osôb

- iniciuje spoluprácu so školami vo všetkých bratislavských okresoch - návštevy základných škôl zamestnancami oddelenia SPOD a SK, dohodnutie postupov a pravidiel spolupráce,
- zamestnanci participujú svojou osobnou účasťou na „dňoch otvorených dverí“, ktoré organizujú krízové strediská, diagnostické centrá a iné inštitúcie,
- v spolupráci s políciou, miestnymi úradmi, MVO a zamestnancami úradu práce Bratislava vyhládávajú rizikové skupiny rodičov s maloletými deťmi, mladistvých, rodičov a ľudí bez domova – najmä pred blížiacimi sa zimnými mesiacmi,
- zamestnanec SPOD a SK sa aktívne zúčastňuje na stretnutiach pracovnej skupiny k Regionálnemu akčnému plánu zameraného na prevenciu a elimináciu násillia páchaného na ženách pre Bratislavský kraj za roky 2011 až 2013, ktoré zabezpečuje odbor sociálnych vecí Úradu Bratislavského samosprávneho kraja.

Položka 12

Napište, akým spôsobom vykonávate opatrenia na obmedzenie a odstraňovanie negatívnych vplyvov vzniku krízových situácií v rodine podľa § 11 zákona č. 305/2005 Z. z. (zákon o sociálnoprávnej ochrane detí) v praxi (aké konkrétne formy pomoci ponúkate, aké konkrétne programy, v akom rozsahu, koľkí sa ich zúčastňujú cca za rok, akým spôsobom sledujete negatívne vplyvy, ako zabezpečujete poradensko-psychologické služby – sami alebo prostredníctvom iného subjektu).

Okrem odpovede vedúceho oddelenia SPOD a SK v Komárne, ktorý sa vo svojej stručnej odpovedi odvolal na to, že ide o pôsobnosť obce, boli ostatní respondenti vo svojich odpovediach konkrétni i adresní.

TABUĽKA č. 8

OPATRENIE	MESTO						
	LM	RA	GA	RV	NR	PN	BA IV
Psychológ	-	-	-	+	-	-	+
RPPS	-	+	+	+	+	+	+
Mediátor	-	-	+	-	+	+	-
Pohovor	+	-	-	-	-	-	-
Návšteva v rodine	+	-	-	-	-	-	-
Sociálne poradenstvo	-	-	+	-	+	+	-
MVO	-	-	-	-	-	-	+
AS	-	-	+	+	+	+	+
Centrum špec. - pedag. poradenstva	-	-	-	+	-	-	-
Zapojenie obce	+	-	-	-	+	-	-
Zapojenie širšej rodiny	+	-	-	-	-	-	-
Zapojenie školy	+	-	-	-	-	-	-
Zapojenie lekára	+	-	-	-	-	-	-
Komunitné centrum	-	-	-	-	-	-	-

V Revúcej v apríli nadviazali kontakt a spoluprácu s mediátorkou, ktorá ako jediná začala v regióne pracovať. V celom regióne nemajú žiadny AS, nefunguje tretí sektor. V okrese nemajú iné zariadenia (krízové stredisko, Domov pre matky s deťmi, útulok), okrem jediného detského domova (vzdialeného od mesta 42 km).

V Galante využívajú na tieto činnosti väčšinou referát poradensko-psychologických služieb a svojho psychológa. Majú kontaktného mediátora. Z vlastných zdrojov zabezpečujú sociálne poradenstvo pre rodiny s deťmi. Pomoc pri riešení výchovných problémov im zabezpečuje, pre 20 detí ročne, bližšie nešpecifikovaný AS.

V Rožňave, okrem svojho interného psychológa, spolupracujú aj s dvoma klinickými psychológmi. Nadviazali kontakty s komunitným centrom a Centrom špeciálno-pedagogického poradenstva.

V Nitre prenechávajú kompetenciu v tejto oblasti samospráve, AS a neštátnym subjektom. Zabezpečujú, v rámci priorít na rok 2013, pomoc desiatim rodinám s deťmi. Majú v ponuke aj mediáciu, ale zatiaľ o ňu nie je záujem.

V Piešťanoch si psychologickú starostlivosť, sociálne poradenstvo a mediáciu zabezpečujú z vlastných zdrojov. AS (bližšie nekonkretizovaný) im zabezpečuje programy pomoci pri riešení problémov detí (pre cca 12 až 20 detí s rodičmi za rok).

Bratislava IV má jedného, veľmi pracovne vyťaženeho psychológa, v dôsledku čoho majú klienti, napriek naliehavosti ich potreby psychologickej pomoci, dlhé čakacie lehoty. V rámci priorít pripravujú ponuku mediácie. Robia skupinové programy s AS a s MVO: UNICEF, Úsmev ako dar, Aliancia žien Slovenska, Pomoc ohrozeným deťom, Centrum Nádej.

Okrem svojpomoci (napr. referát poradensko-psychologických služieb) sa najčastejším realizátorom v tejto oblasti stal niektorý AS.

V Záverečnej správe VÚ 2253 Inštitútu pre výskum práce a rodiny z roku 2010 (autor Milan Fico) sa, okrem iného, uvádza päť hlavných oblastí najväčších problémov SPOD a SK voči AS, najmä

1. nedostatočná spolupráca klientov, rodín na uskutočňovaných programoch, slabá motivácia alebo nezáujem rodičov o spoluprácu;
2. negatívne hodnotenie AS: „Nezáujem AS o zmluvnú problematiku, nedostatočná kvalifikovanosť ľudí pôsobiacich v AS, nedostatok AS v kraji pre dlhodobé opatrenia, slabá konkurencia.“
- 3.

Pritom, na rozdiel od úradov práce, považovali AS za najväčší problém nedostatočnú spoluprácu klientov alebo rodín. Pri realizácii priorít bol u AS na prvom mieste problém nedostatku času, finančné problémy, nevhodne vybrané cieľové skupiny a spolupráca (SPOD a SK – AS) nie vždy sledujúca spoločné ciele.

Priority SPOD a SK sa podľa našich zistení menia takmer každoročne, podobne ako módné vlny, a preto nie je zrejmé, či by sa ich opakovaním pri dostatku času a prípravy, nemohli aspoň niektoré ukázať ako efektívne.

Položka 13

Výchovné opatrenia (ďalej len „VO“) v praxi. Doplňte:

Koľko a aké VO ste uložili v roku 2012? Koľko návrhov na súd ste dali na uloženie v roku 2012? Ktoré sa osvedčili v praxi? Z akého podnetu sú najčastejšie ukladané VO? Ukladáte VO aj podľa zákona o rodine? Ak áno, uveďte percentuálny podiel z celkového počtu uložených VO.

TABUĽKA č. 9⁶

M E S T O	VÝCHOVNÉ OPATRENIA				
	KOLKO, AKÉ/ r. 2012	KOLKO NA SÚD/ r. 2012	OSVEDČENÉ	Z AKÉHO PODNETU NAJČASTEJŠIE	% PODĽA ZÁK. O RODINE
L M	- neuvedené - napomenutie, dohľad	neuvedené	neuvedené	neuvedené	0 %
R A	5x upozornenie, 10x dohľad (neuúčinný)	9 napomenutí, 1 dohľad, 4 diagnostické pobyty v zariadení, (spolu 14)	pobyty v zariadení *	záškoláctvo, trestná činnosť	20 %
G A	7 upozornení, 2 napomenutia, 1 dohľad	11	dohľad	z vlastného	40 %
K N .	13x pre 27 detí - povinnosť zúčastniť sa výchovného - programu, upozornenie rodičom	20	dohľad	poruchy správania, zanedbanie starostlivosti, hrozba vyňatia, zanedbanie školskej dochádzky	70 %
R V	4x upozornenie, 11x dohľad, 1x podrobiť sa poradenstvu	9	individuálne	škola, rodič, pediater, polícia	75 %
N R	25x upozornenie, 13x napomenutie, 7x dohľad, 1x podrobiť sa diagnostike, 1x účasť na programe	10	dohľad, pobyt v diagnostic. zariadení, pobyt v resocializ. zariadení	záškoláctvo, trestná činnosť, poruchy správania, zanedbávanie starostlivosti o deti	50 %
P N	5x upozornenie a dohľad	8	§ 37 ods. 3 bod a), c)	z vlastného	80 %
B A I V	8x dohľad	53	dohľad, odborné poradenstvo, pobyt v zariadení, diag. pobyt, resocializácia, napomenutie	nariadené súdom	nie

⁶ Poznámka k tabuľke č. 9

* Pobyty v zariadení sa osvedčili. Po návrate do pôvodného rodinného prostredia sa deti po čase ocitajú v rovnakej situácii.

Položka 14

Vyjadrite (kvalifikovaný odhad 2012/2013) pomer problémových a bezproblémových úprav styku. Koľko z toho bolo/sú extrémne prípady.

TABUĽKA č. 10

MESTO		ÚPRAVY		
		PROBLÉMOVÉ (%)	BEZPROBLÉMOVÉ (%)	EXTRÉMNE (počet alebo %)
LM		neuvedené	neuvedené	2
RA	2012	80	20	2 – 3
	2013	70	30	2 – 3
GA		60	40	cca 5 %
KN		10	90	cca 5 %
RV		50	50	6
NR		90	10	cca 20 %
PN		70	30	5 %
BA IV		50	50	32 %

Jediné Komárno uviedlo pomer problémových a bezproblémových úprav styku v prospech bezproblémových (10 : 90). Ostatné výsledky vykazujú vyváženosť 50 na 50 (Bratislava, Rožňava) a opačný pomer v prospech problémových od 60 : 40 (Galanta), cez 70 : 30 (Revúca 2013 a Piešťany), 80 : 20 (Revúca 2012). Najvyšší pomer s výraznou prevahou problémových úprav styku uviedla Nitra 90 : 10, ktorá akcentovala aj vysoké percento extrémne problémových úprav, a to cca 20 %. Najviac extrémnych úprav uvádza oddelenie SPOD a SK Bratislava IV, a to až 32-percentný podiel. Oddelenie SPOD a SK v Liptovskom Mikuláši uviedlo počet extrémnych prípadov v jednoduchom kvantitatívnom vyjadrení, t. j. 2 prípady ročne. Revúca a Galanta zhodne uviedli 2 - 3 prípady ročne.

Položka 15

Aká veková kategória je, podľa vašich skúseností, pri úprave styku, resp. zverení, najproblematickejšia?

Celkovo sa najviac (4x) ako najproblémovnejší vek uvádzal predškolský vek, t. j. do šiestich rokov veku dieťaťa. Ranný školský vek (6 až 10 rokov) považujú za problematický v troch prípadoch. Dospievanie (pubescencia, adolescencia) je považované za problematické v štyroch prípadoch, ale jeden z toho bol vymedzený vekom 3 až 12 rokov.

Položka 16

Vyjadrite (kvalifikovaný odhad) v koľkých percentách prípadov, v ktorých vaše oddelenie SPOD a SK vykonáva funkciu KO v konaniach vo veci úpravy rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu, dochádza k problémom pri realizácii styku jedného z rodičov s dieťaťom.

- Najnižšie percento problémov pri realizácii styku – 5 % – uvádza vedúci oddelenia SPOD a SK v Rožňave.

- 20 % problémových stykov uviedli Komárno a Liptovský Mikuláš.
- Zhodne 30 % problémových realizácii styku konštatovali Revúca a Galanta.
- Vysokú mieru problémových stykov na úrovni 40 % uviedla Nitra.
- Najvyšší percentuálny podiel problémových realizácií styku uviedli Piešťany (42 %) a Bratislava IV (65 %).

Položka 17

Popíšte najčastejšie dôvody týchto problémov.

Údaje za všetky oddelenia SPOD a SK spolu:

- manipulácia, zaťahovanie dieťaťa do sporov rodičov (6x),
- konfliktná resp. problémová komunikácia medzi rodičmi (5x),
- nevysporiadané bezpodielové spoluvlastníctvo (4x),
- zasahovanie tretích osôb (2x),
- syndróm zavrhnutého rodiča,
- nespracovaný (nezvládnutý) rozvod manželov.

Položka 18

Opíšte spôsob, akým ich riešite.

TABUĽKA č. 11

MESTO	SPÔSOB RIEŠENIA					
	PSYCHOL. PORAD. RPPS	MEDIÁCIA	PREŠETR. V DOMÁCNOSTI	MVO AS	SOCIÁLNE PORADENSTVO	NÁVRH NA SÚD
LM	+	+	-	-	+	-
RA	+	-	+	-	+	+
GA	+	-	-	-	+	-
KN	+	+	-	-	+	-
RV	+	-	-	-	+	-
NR	+	+	+	+	+	+
PN	+	-	-	-	+	-
BA IV	+	+	-	+	+	+

Najfrekvencovanejšie spôsoby riešenia sú psychologické a sociálne poradenstvo, ktoré uplatňujú všetky skúmané subjekty. Menej často sa vyskytuje mediácia (4x). Sporadicky sú, v nami skúmanej vzorke, realizované návrhy na súd (3x), zapojenie MVO, resp. AS (2x) a rovnakú udávanú kvantitatívnu frekvenciu (2x) má prešetrovanie v domácnosti.

Položka 19

Napište, ako zabezpečujete kvalitu a spoľahlivosť písomnej dokumentácie.

Väčšina našich respondentov zvolila odvolanie sa na striktné určené formálne aspekty dokumentácie. DMS, KIDS, žurnalizácia spisu, popis dokumentácie, registratúrny poriadok, prehľadnosť a postupnosť – to všetko je zabezpečené informačným systémom (ďalej len „IS“) – z každého úkonu je do spisu založený záznam, všetko podľa zákona.

Len traja vedúci napísali aj niečo viac:

- Bratislava sa odvoláva na opatrenia prijaté vedením úradu práce, smerujúce k dodržiavaniu formálnych náležitostí a firemnej kultúry úradných záznamov a všetkých písomností, ktoré tvoria spisovú dokumentáciu maloletých detí.
- Vedúci oddelenia SPOD a SK v Komárne udáva, že majú snahu viesť spisovú dokumentáciu prehľadne, aby vo všetkých písomnostiach týkajúcich sa dieťaťa bola zachovaná postupnosť záznamov. Všetko je evidované v registratúrnom poriadku ako aj v systéme DMS. Nielen doručená pošta, ale aj záznamy z prešetrovania (aj neúspešného) a popisy osobných i telefonických rozhovorov musia byť signované pracovníkom oddelenia, ktorý ich realizoval.
- V Nitre sa na oddelení SPOD a SK usilujú naplniť všetky potrebné formalizované úkony – žurnalizáciu, zachovanie chronológie dokumentov v spise a v IS. Považujú náročnosť administratívy za faktor obmedzujúci vykonávanie iných odborných činností. Vzhľadom na nedostatočný počet pracovníkov táto skutočnosť predikuje hrozbu kolapsu systému.

Položka 20

Popíšte spôsoby a formy spolupráce so samosprávou.

Jedine odpoveď vedúceho oddelenia SPOD a SK v Liptovskom Mikuláši sa obmedzila na strohé „podľa zákona“. Z tohto dôvodu nie je v tabuľke uvedená.

TABUĽKA č. 12

MESTO	SPÔSOBY A FORMY SPOLUPRÁCE				
	TELEFONICKY	PÍ SOMNE	OSOBNĚ	SPOLOČNÉ PRACOVNÉ STRETNUTIA	INDIVIDUÁLNE, PODĽA KONKRÉTNÝCH PRÍPADOV
RA.	+	+	+	-	-
GA	+	+	-	+	-
KN	+	+	+	-	-
RV	+	+	+	-	-
NR	+	+	+	-	-
PN	+	+	-	-	+
Ba IV	+	+	+	+	-

Väčšina kontaktov (7) prebieha telefonickou a písomnou formou. Nižšiu frekvenciu (5) má osobná spolupráca. Spoločné pracovné stretnutia, v nami sledovanej vzorke, realizujú len v Bratislave a v Galante. Výberové stretnutie zamerané na individuálnu pomoc realizujú v Piešťanoch. Snahy vziať samosprávu do spolupráce často narážajú na nedostatok odozvy, pretože niektoré samosprávy (obce) nemajú odborných sociálnych pracovníkov. V Galante spolupracujú na spoločných plánoch pre deti, ktoré sú umiestnené v zariadeniach. Hodnotia túto spoluprácu od výbernej cez zlú, až po nedostatočnú.

Nitra má skúsenosť s často len formálnou spoluprácou. V bratislavských SPOD a SK v spolupráci s niektorými samosprávami tvoria na spoločných stretnutiach plány sociálnej práce, robia spoločné prešetrovania v rodinách, v detských domovoch a v krízových strediskách. Robia i spoločné monitorovanie problémových rodín.

Položka 21

Opište, ako využívate spoluprácu s mimovládnyimi subjektmi.

Oddelenie SPOD a SK v Revúcej nespolupracuje s MVO, pretože nemajú takéto subjekty v regióne. V minulosti bolo niekoľko pokusov, ale neboli s nimi spokojní. Ostatné vybraté oddelenia SPOD a SK sa na spoluprácu s MVO sústreďujú prostredníctvom každoročne vyhlasovaných priorít. V Liptovskom Mikuláši je to n. o. Kľúč. V Galante bližšie nekonkretizované AS a občianske združenia, orientované na pomoc rodinám v núdzi a v oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti. Rožňava spolupracuje s o. z. Úsmev ako dar, Rozum a cit, J & T a o. z. Návrat. Nitra kontaktuje Krízové centrum, v ktorom môžu byť rodiny ubytované. Nadviazala spoluprácu s Centrom Slniečko. Bratislavské oddelenia SPOD a SK dlhodobo spolupracujú s rôznymi MVO (ktorých je v Bratislave dostatok), narážajú na problém nedostatku financií. Oddelenie SPOD a SK Piešťany využívajú MVO pri výkone opatrení, pri pomoci osobám v núdzi a pri náhradnej rodinnej starostlivosti.

Zhrnutie poznatkov

1. Z údajov uvedených v dotazníkoch vyplýva, že **viac ako 50 % z vecnej náplne odborov (oddelení) sociálnoprávnej ochrany detí tvorí ich činnosť spojená s vykonávaním funkcie KO maloletého dieťaťa ustanoveného podľa § 31 ods. 2 zákona o rodine, pre konkrétne súdne konanie.** Funkciu vykonávajú na základe uznesenia súdu, teda množstvo prípadov, ich časový prísun a pracovnú záťaž, ktorú si ich vybavenie vyžaduje, pracoviská **nemôžu ovplyvňovať**, či regulovať svojimi rozhodnutiami, úvahami, organizáciou činnosti, pretože ide o objektívnu a nimi neovplyvniteľnú **kvantitu práce.**
2. Údaje uvedené v dotazníkoch vedú k záverom, že medzi jednotlivými pracoviskami sú veľké rozdiely **v ich personálnom obsadení** (viď tabuľky č. 1, 2). Ich obsadenosť a počty zamestnancov **nezodpovedajú proporcionálne ani k počtu obyvateľov, ktorí patria do pôsobnosti odboru (oddelenia), prípadne nezodpovedajú špecifikám ich obvodu.**
3. Podľa štatistických ukazovateľov Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (napr. v roku 2011) pripadalo na jedného zamestnanca SPOD a SK 250 – 500 prípadov. Naši respondenti uviedli aktuálny stav, a to 80 – 800 živých spisov, z ktorých na výkon funkcie KO pripadá 32 % – 80 % (viď položka 5). Pri takejto pracovnej záťaži a pracovných podmienkach nie je možné (bez ďalšieho personálneho a materiálneho posilnenia) venovať sa zákonom ustanoveným úlohám v potrebnej kvalite.
4. Z údajov vyplýva, že zamestnancom **najviac času zaberá účasť na súdnych pojednávaniach.** Terénna práca je na druhom mieste a administratívna práca na treťom mieste. Pritom z údajov vyplýva, že KO, ktorý zastupuje dieťa v súdnom konaní v prípadoch, keď jeho práva sú v kolízii s právami jeho rodičov, sa **zriedka vyjadruje k dôkazom vykonaným v súdnom konaní, zriedka využíva procesné prostriedky, odvolanie, zriedka sám navrhuje dôkazy, ktoré by mal súd podľa neho vykonať a nie vždy sa osobne zúčastňuje pojednávania ten zamestnanec, ktorý sa prípadu venuje. Táto prax je akceptovaná KO a aj súdmi.**
5. Z údajov vyplýva, že KO pri vykonávaní tejto funkcie **hovorí s dieťaťom málo alebo dokonca vôbec (položka č. 9, tabuľky č. 5 a 7), najmä vtedy, ak ho o to požiada súd.** Z vlastnej iniciatívy koná zriedkavo, lenže je to pochopiteľné, pretože tam, kde je neregulovaná nadmerná prevaha množstva práce, v dôsledku nedostatku

pracovníkov, času a vyčerpanosti, nevyhnutne klesá schopnosť a motivácia k činnosti z vlastnej iniciatívy.

6. Z údajov vyplynulo, že **funkciu KO úrady nevykonávajú so špecifickým zameraním na zastupovanie práv a oprávnených záujmov dieťaťa v súdnom konaní, ale v zmysle zákona o sociálnoprávnej ochrane detí, so zameraním na psychologické a sociálne poradenstvo a pomoc rodine.**

2. 3. Štruktúrované rozhovory

Súčasťou prieskumu stanovenej priority boli už spomínané štruktúrované rozhovory uskutočňované s konkrétnymi zamestnancami úradov práce, ktorých pracovnou náplňou je, okrem výkonu samotnej sociálnoprávnej ochrany detí, aj jej súčasť (resp. doplnenie) – výkon kolízneho opatrovníctva.

Štruktúrovaný rozhovor bol zameraný predovšetkým na **zistovanie realizácie vybraných problematík – úloh patriacich do činnosti KO**. Vychádzajúc z predchádzajúcich zistení a skúseností verejnej ochrankyne práv však treba konštatovať, že realizácia zákonom ustanovených povinností KO môže byť do značnej miery ovplyvnená aj inými okolnosťami. Pod inými okolnosťami možno rozumieť materiálne podmienky, finančné ohodnotenie, organizáciu práce, potrebu ďalšieho vzdelávania zamestnancov a iné. Skutočné dôsledky týchto okolností možno preveriť práve na základe informácií konkrétnych zamestnancov z praxe. Aj preto bol každý KO na začiatku rozhovoru požiadaný o uvedenie svojho subjektívneho vnímania práce KO (vrátane výhod a nevýhod tejto práce). Odpovede na túto otázku napokon väčšinou vyústili do formulácie potrieb KO (resp. úzko súviseli) pre optimalizáciu ich práce – teda do otázky tvoriacej záver tohto štruktúrovaného rozhovoru.

Problematika - vnímanie práce vo funkcii KO – výhody - nevýhody

Pozitíva, ako aj negatíva, uvádzané KO sa tematicky často opakovali a zhodovali. Z niektorých odpovedí KO vyplynuli jednoznačné odpovede obsahujúce konkrétne pomenovanú výhodu a nevýhodu a niektorí KO spomenuli viacero skutočností. Niektorí respondenti nevedeli uviesť konkrétne výhody alebo nevýhody ich práce – ich hodnotenie bolo neutrálne. Tieto menšie rozdiely boli spôsobené najmä tým, či išlo o respondenta s dlhšou praxou v oblasti SPOD a SK, alebo o respondenta s kratšou praxou a s menšími skúsenosťami.

Pozitíva tejto práce ako ich uviedli KO

- Najviac pozitívnych odpovedí, celkom 14 (z 23 odpovedí), súviselo s vyjadrením, že svoju prácu považujú za krásnu, baví ich, prináša im radosť, je zaujímavá a kreatívna. Z toho dvaja KO uviedli, že svoju prácu považujú za svoje poslanie a ďalší dvaja ju považujú za veľmi zmysluplnú.
- Ostatné pozitíva, vyjadrené našimi respondentmi, mali nižšiu frekvenciu. Dvaja uviedli, že ich v práci držia výborné kolegiálne vzťahy. Ďalší dvaja ju preferujú, pretože je to práca s deťmi, ako aj práca bohatá na komunikáciu s ľuďmi, ktorú majú radi.

Širšie spektrum odpovedí bolo nabité negatívami hodnoteniami práce vo funkcii KO

- Nedostatočné finančné i morálne ohodnotenie (bez rešpektu v spoločnosti) uviedlo 7 respondentov hneď v úvode.

- Nevyhovujúce (demotivujúce) pracovné podmienky rezonovali vo vyjadrení 2 KO. Tento údaj sa však týka predovšetkým vyhodnotenia prvej otázky štruktúrovaného rozhovoru – teda toho, čo spontánne KO vybrali a označili za najväčšiu výhodu alebo nevýhodu. Množstvo týchto a ďalších námietok sa zopakovalo a objavilo aj pri odpovediach na poslednú otázku týkajúcu sa návrhov na optimalizáciu práce.
- Nespokojnosť s rozsiahlou (duplicitnou) administratívou, ako aj s nekvalitnými (a pre viaceré KO nesplňajúcimi svoj účel) systémami (DMS, KITS) konštatovalo 5 KO. Jeden z nich uviedol aj príklad. Za deň je schopný urobiť aj 16 prešetrení, ale ich spracovanie mu zaberie niekoľko dní. Kým prvá spomenutá činnosť mu prináša uspokojenie, tá druhá ho znechucuje a neúmerne zaťažuje.
- Psychickú i fyzickú náročnosť uviedli počas nášho interview 6 KO. Na základe vyjadrení KO možno uviesť, že pod psychickou a fyzickou záťažou rozumejú najmä veľkú zodpovednosť vyplývajúcu z charakteru ich práce, veľké množstvo spisov, široký záber činností, ktoré musia vykonávať, náročnú a niekedy konfliktnú komunikáciu s klientmi, potrebu rozsiahlej odbornej pripravenosti na výkon danej práce a pod.
- Dvaja pracovníci uviedli, že ich zaťažuje obrovská zodpovednosť (niektorý z nich má pocit, že je to aj preto, že sa sudcovia pri rozhodovaní skrývajú za ich vyjadrenia, čím zľahčujú prácu sebe a naopak neadekvátne zaťažujú KO).
- Ďalšou ťažkosťou tejto práce, vyjadrenou jednou odpoveďou, bola náročnosť zachovať objektivitu.
- **Dlhoroční pracovníci upozornili počas rozhovorov aj na to, že sa mení nielen agenda, ale aj problematika a správanie klientov, napr. zvýšená agresivita, neosobné vystupovanie tých, ktorých zastupujú advokáti, ktorí nesledujú najlepší záujem dieťaťa, ale zisk. Často im ide o víťazstvo pre svojho klienta, na úkor dieťaťa.**
- V rozhovoroch bol vyjadrený aj návrh zameraný na potrebu špecializovať sa (napr. mať len agendu KO).

Zhrnutie

Z odpovedí na prvú položenú otázku vyplynulo, že väčšina KO robí svoju prácu pre radosť z kontaktu a možnosť zmysluplne pomáhať ľuďom, najmä deťom, ako aj vďaka jej sociálnej flexibilita a kreativite, ktorú od nich vyžaduje.

Na druhej strane z odpovedí respondentov odznela výrazná nespokojnosť s nedostatočným, demotivujúcim, finančným i spoločenským ocenením ich práce.

Problematika - prešetrovanie pomerov dieťaťa

Všetci KO zhodne uviedli, že **podnetom**, na základe ktorého vykonávajú prešetrenie pomerov dieťaťa, je predovšetkým žiadosť súdu. Prešetrovania sa vykonávajú aj z vlastnej iniciatívy, no nie je to štandardom v každom prípade, v ktorom tak neurčí súd. KO sa dokonca vyjadrili (7x), že v poslednom čase sa stáva, že im súdy uznesenie o ustanovení za KO zašlú v krátkom časovom predstihu zároveň s predvolaním na prvé pojednávanie, takže na konanie z vlastnej iniciatívy nezostane čas. Ak však v takomto prípade žiada súd aj o prešetrenie pomerov, snažia sa, aby to do prvého pojednávania stihli. Vyjadrenia KO však celkovo smerovali k tomu, že vzhľadom na kvantitu práce, ktorú musia urobiť, priestor na konanie z vlastnej iniciatívy nezostáva.

Dostali sme však aj celkom jednoznačné vyjadrenia KO (2x), že pomery dieťaťa v domácnosti, kde sa zdržiava, idú prešetriť vždy, lebo v opačnom prípade by nevedeli, čo majú napísať do správy pre súd a rovnako by nevedeli odpovedať na otázky sudcu v priebehu pojednávania.

Na žiadosť jedného z rodičov sa prešetrenie v domácnosti druhého rodiča vykoná, ak je vyslovené podozrenie na zanedbávanie starostlivosti o dieťa (2x), prípadne sa žiadosti rodiča o vykonanie prešetrenia v jeho vlastnej domácnosti nevyhoví, pretože jeho cieľom je ukázať sa v čo najlepšom „svetle“ (1x). Druhý rodič potom takéto prešetrenie a jeho výsledok sponchybňuje a nepovažuje za objektívny.

Návštevy KO v domácnosti sa v prevažnej miere vykonávajú **neohlásene** (15x), no ak rodičia nie sú zastihnutí doma na prvýkrát, ďalší termín návštevy si KO dohodnú vopred (6x), prípadne rodičov predvolajú na úrad práce (2x). V troch prípadoch KO uviedli, že návštevu v domácnosti si dohodnú až po druhej neúspešnej neohlásenej návšteve. **Ohlásenie** návštevy vopred (6x) je podľa vyjadrení KO (2x) v záujme toho, aby bola zabezpečená prítomnosť dieťaťa, no najmä preto, aby sa návšteva nemusela opakovať druhýkrát (4x). V týchto prípadoch však rodičia už z priebehu súdneho pojednávania vedia, že pomery v domácnosti sa prešetrovať budú, nie je preto nutné návštevy robiť neohlásene.

V prípadoch, ak ide o sociálne slabšie rodiny, prípadne, ak jeden rodič vysloví podozrenie zo zanedbávania starostlivosti o dieťa druhým z rodičov, vykonávajú sa prešetrenia pomerov vždy neohlásene. Rovnako neohlásene sa preverujú aj tzv. „signalizácie“, teda oznámenia o podozrení zo zanedbávania starostlivosti o dieťa, prípadne jeho týrania, ktoré sú doručené zo školy, od lekára, od susedov, či od anonymov.

Pokiaľ ide o **rozsah** prešetrovania, väčšina pracovníkov uviedla, že to závisí najmä od požiadaviek súdu, ktorý im určí, či a v ktorej domácnosti majú prešetriť pomery, či majú zisťovať názor dieťaťa, prípadne, či treba vykonať aj ďalšie zisťovanie u lekára, v škole alebo inde. Požiadavky súdu vždy splnia.

Viacerí uviedli, že rozsah prešetrovania, najmä ak ho vykonávajú z vlastnej iniciatívy, závisí od predmetu konania, ako aj od toho, či rodičia dospeli k dohode ohľadom výkonu svojich rodičovských práv a povinností, alebo nie. V prípade, ak rodičia predkladajú na schválenie dohodu o výkone rodičovských práv a povinností, KO uviedli, že idú prešetriť pomery aspoň do domácnosti, v ktorej sa bude dieťa na základe dohody zdržiavať (3x). Objavili sa aj vyjadrenia, že pomery sa, v prípade predloženia dohody rodičov, neprešetrujú vôbec (2x). Ak teda táto potreba nevyplynie ani z priebehu súdneho pojednávania, a ani jeden z rodičov nemá voči tomu druhému námietky.

Prešetrenie v domácnostiach oboch rodičov označili za štandardné bez ohľadu na predmet konania iba traja KO. Väčšinou prešetrenie v oboch domácnostiach uvádzali v prípadoch striedavej starostlivosti, ak to určil súd, alebo v prípade ich vlastného pocitu potreby, ktorá im vyplývala najmä z rozporov vo vyjadreniach rodičov, či z problémov dohodnúť sa.

Prešetrenie v inej domácnosti – napr. u starých rodičov – sa vykoná, len ak to určí súd, prípadne, ak ide o domácnosť, v ktorej sa dieťa často zdržiava, či v konaniach o náhradnej osobnej starostlivosti, teda pri zverovaní dieťaťa starým rodičom alebo pri určovaní styku dieťaťa so starým rodičom.

Zisťovanie informácií od lekára dieťaťa alebo zo školy, resp. z materskej školy, je skôr výnimočné, najmä v problematických prípadoch, ak niektorý z rodičov namieta riadnu starostlivosť toho druhého, resp. sami dospejú k podozreniu zo zanedbávania riadnej starostlivosti o dieťa a pod. Kontakt je predovšetkým písomný.

Predmetom prešetrovania v domácnosti sú štandardne vždy bytové pomery – najmä priestory pre deti a sociálne zariadenia. V sociálne slabších rodinách aj strava, hračky, hygiena a oblečenie dieťaťa. Na základe vyjadrení KO môžeme konštatovať, že pravidelne sú zisťované aj príjmové pomery rodičov a ich zamestnanie. Menej časté boli vyjadrenia týkajúce sa rozhovorov s rodičmi o celkovej situácii v rodine a o možnostiach jej riešenia, ako aj rozhovory s deťmi.

Niektorí KO sa stretli aj s tým, že ich rodičia na prešetrenie do domácnosti nevpustili. Boli to však skôr zriedkavé prípady.

Pokiaľ ide o obdobie, v ktorom sa prešetrenie pomerov vykonáva, väčšina KO uviedla, že je to ešte pred prvým pojednávaním. Niekedy sa však stane, že žiadosť súdu o prešetrenie príde krátko pred pojednávaním, pomery prešetriť nestihnú, a preto požiadajú o odročenie (1x). Na jednom úrade práce sa vyskytuje i prax, že s rodinou sa pred prvým pojednávaním na súde nepracuje a pomery sa neprešetrujú. V týchto prípadoch KO počká na priebeh prvého pojednávania, z ktorého vyplynie, aký bude ďalší postup, teda či sa vôbec pomery budú prešetrovať.

Úplne opačnú prax nám prezentoval KO (1x), ktorý uviedol, že zo súdu mu príde štandardne len uznesenie o ustanovení za KO, následne zasiela klientom list, v ktorom im ponúka poskytnutie sociálneho a psychologického poradenstva, a to v záujme urovnania ich sporu. V liste je určená lehota cca 10 až 15 dní, v rámci ktorej sa majú na úrad práce dostaviť. Úrad práce potom oznámi súdu, že ponuku na poradenstvo klientom zaslal. Ak sa v lehote klienti neozvú, súd zašle žiadosť na prešetrenie pomerov v rodine. V prípade, ak sa klienti v lehote ozvú, úrad práce to hneď oznámi súdu a uvedie, aké poradenstvo klientom poskytujú, či s nimi nejako pracujú. Súd v týchto prípadoch istý čas počká, kým požiada o prešetrenie pomerov. So súdom majú veľmi intenzívnu dennú spoluprácu.

Prešetrovanie oznámení o zanedbávaní starostlivosti, týraní a pod. (teda nie v rámci výkonu KO) sa však štandardne robí aj u lekára a v školských zariadeniach.

Oslovenie obce a žiadosť o jej vyjadrenie, či o súčinnosť sa nevyskytuje často. Viacerí KO uviedli, že spolupráca s obcou je na rôznej úrovni - „vražná“, či dokonca zlá. Vyskytli sa však aj kladné hodnotenia.

Prešetrenia vykonávajú KO vo dvojici. Niektorí KO uviedli, že jeden sa venuje dieťaťu a druhý sa rozpráva s dospelými. Dvaja pracovníci z toho istého úradu práce uviedli, že občas sa stane, že na prešetrenie idú jednotlivo, keďže ich je málo. Prešetrenie v domácnosti trvá rôzne dlhý čas. Stretli sme sa s vyjadreniami, že niekedy stačí aj 10 minút. Priemerný čas, ktorý KO strávi v domácnosti je cca 15 až 20 minút. Ak je to však potrebné, sú v domácnosti dlhšie.

KO sa vždy snažia naplánovať si viacero prešetrení na jeden deň, predovšetkým na ten nestránkový. Prešetrovania sa vykonávajú raz za jeden, či raz za dva týždne a v prevažnej väčšine počas pracovnej doby KO. **Večerné prešetrovanie je totiž, podľa**

vyjadrení KO, spojené s prílišnou administratívou (súhlas nadriadeného, vypísanie žiadostí o náhradné voľno..., pričom takýto nadčas si aj tak nemajú kedy vyčerpať – prácu za nich nikto neurobí). Na prepravu používajú služobné auto, no toto nie je k dispozícii stále, musia si vopred jeho využitie plánovať. V mestách je bežným spôsobom prepravy mestská hromadná doprava.

Pokiaľ ide o **správu pre súd**, k nej sa vyjadrilo 17 respondentov. V dvoch prípadoch KO vyslovene uviedli, že svoje odporúčanie, resp. svoj názor, do správy pre súd nedávajú, jeden uviedol, že ho tam väčšinou nedáva. Ako uviedli, počkajú na pojednávanie, na ktorom si utvoria lepší a komplexnejší obraz o veci, a až potom vyslovia svoje odporúčanie ústne. Sedem KO uviedlo, že sa **snažia vždy uviesť svoj názor na vec** a ďalšie riešenie, no v komplikovanejších prípadoch počkajú na pojednávanie, prípadne navrhnu znalecké dokazovanie, ak si nie sú istí.

Deväť (z 23) KO uviedlo, že do správy pre súd zahrnú aj názor dieťaťa, jeden uviedol, že tak robí, len ak to považuje za potrebné. Zriedkavejšie uvádzali vyjadrenie k celkovým vzťahom v rodine, k zdravotnému stavu dieťaťa, či k správaniu dieťaťa v škole. Najčastejšie sa v odpovediach objavovali bytové podmienky a príjmové pomery rodičov, prípadne ich zamestnanie.

Zhrnutie

Z odpovedí KO vyplynulo, že práci v teréne venujú menej času, ako by sami chceli. Táto situácia je, podľa nich, spôsobená nedostatkom času, už spomínanou prílišnou záťažou administratívnou činnosťou a v niektorých prípadoch aj nedostatočným materiálnym zabezpečením (motorové vozidlá nie sú vždy k dispozícii).

Prešetrenie v domácnosti KO vykonávajú väčšinou v pracovnom čase, čo (predovšetkým v regiónoch, kde nie je až taká veľká nezamestnanosť) spôsobuje, že návšteva skončí neúspešne, pretože klientov nezastihnú doma. Jeden KO dokonca uviedol, že takto končí 80 % ich návštev domácností. Tiež v jednej z odpovedí zaznelo, že klienti majú problém s ich návštevou počas pracovného času, pretože si musia na tento čas brať voľno, resp. dovolenku, a samozrejme deti sú väčšinou v škole alebo v materskej škole. Preto by bolo zrejme namieste zvážiť vhodnosť zavedenia pružného pracovného času, aby KO mohli využívať pre návštevy rodín aj neskoršie hodiny.

V dôsledku tejto skutočnosti si potom KO musia dohodnúť návštevu domácnosti vopred, čím sa znižuje možnosť skutočne objektívne, bez predchádzajúceho ohlásenia, zistiť reálnu situáciu v rodine.

Z úst jedného z KO odznelo napríklad aj takéto vyjadrenie: „Pre vytvorenie obrazu o celkovej situácii v rodine mi to nestačí, ale ten základný obraz o domácnosti mi to dá. Keby sme mali viac času, určite by sme chodili častejšie do domácností, mohli by sme s nimi viac rozprávať a snažiť sa nájsť nejakú cestu pre riešenie ich problému, proste to gro – nájsť nejaké riešenie.“

ODPORUČENIE: Určiť vek, v ktorom je povinnosť skúmať názor dieťaťa (vždy). Prešetrenie pomerov v domácnosti (optimum opakované), v ktorej dieťa žije, zakotviť ako povinné a nevyhnutné.

Prevládajúcu písomnú formu kontaktu so školou či s lekárom dieťaťa možno, okrem časových dôvodov, odôvodniť aj potrebou oficiálneho vyjadrenia od týchto subjektov („papier je papier“), ale zaznel aj názor, že v minulosti sa viac pracovalo napríklad so školami či s obcami. Tiež zazneli vyjadrenia: „Do telefónu mi to síce povedia, ale na papier to už nedajú, majú obavy...“.

ODPORUČENIE: Ak je to závažné vyjadrenie, je potrebné ho uviesť, ako ústne (telefonické oznámenie), aj za cenu tvrdenia proti tvrdeniu, veď túto skutočnosť musí posúdiť súd!

Problematika - zisťovanie názoru dieťaťa

Názor dieťaťa možno zisťovať v rôznom prostredí. Z rozhovorov vyplynulo, že KO ho zisťujú priamo v domácnosti, kde sa dieťa zdržiava, na úrade – prostredníctvom psychológa, alebo samotný KO vo svojej kancelárii, prípadne v škole.

Domácnosť, ako jedno z miest zisťovania názoru dieťaťa, uviedli takmer všetci respondenti. Iba jeden KO domácnosť, ako miesto zisťovania názoru dieťaťa, neuviedol vôbec. Z celkového počtu respondentov 14 KO uviedlo, že názor dieťaťa zisťuje väčšinou v domácnosti. Naopak, preferenciu zisťovania názoru dieťaťa na úrade práce, uviedli dvaja KO. Šesť KO uviedlo prešetrovanie v domácnosti alebo na úrade práce bez špecifikácie, ktoré z týchto prostredí prevláda. Jeden KO uviedol, že v domácnosti sa s dieťaťom väčšinou nestretne, pretože sú tam iba malé deti, ktoré nechodia do školy, a ak je potrebné vykonať pohovor so starším dieťaťom, predvolá ho na úrad. Škola, ako jedno z miest zisťovania názoru dieťaťa, sa objavila v siedmich odpovediach.

Názor dieťaťa zisťujú KO vždy, ak ich o to požiada súd. Väčšinou na požiadanie súdu uviedli zisťovanie názoru dieťaťa štyria respondenti. Ostatní sa vyjadrili, že tak robia na podnet súdu i z vlastnej iniciatívy. Pritom deväť z nich uviedlo, že názor dieťaťa zisťujú iba v sporných prípadoch, resp. ak rodičia nedospeli k dohode ohľadom výkonu svojich rodičovských práv a povinností. Jeden KO upozornil, že súd ho nežiada o zisťovanie názoru dieťaťa, avšak on tak robí vždy z vlastnej iniciatívy. Išlo však o KO, ktorý sa venuje oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti.

Vo vzťahu k spôsobu realizácie rozhovoru s dieťaťom boli odpovede rôzne. Väčšina KO uviedla, že to závisí od konkrétnych okolností, veku, psychiky a vyspelosti dieťaťa. Rovnako aj od celkovej situácie v rodine. Zaujímavý bol prípad, kedy sa KO stretol s rodinou, v ktorej dve deti – 18 a 15 ročné – nevedeli, že ich rodičia sa rozvádajú. KO preto deťom tvrdil, že ich domácnosť navštívil z dôvodu vyplácania prídavkov na deti. Zároveň však uviedol, že dnes, s odstupom času, by takúto situáciu riešil asi inak. KO bol z takejto situácie zaskočený a stalo sa to už dávnejšie.

Päť KO uviedlo, že sa s dieťaťom rozprávajú bez prítomnosti rodičov. Naopak, jeden KO sa vyjadril, že rodičia sú prítomní vždy, prípadne ich pošle za dvere, kde však majú možnosť počuť, čo dieťa vraví, aby pochopili, čo ich dieťa chce. Tiež dodal, že ak má pocit, že dieťa nevraví pravdu, dá mu pri odchode na seba telefonický kontakt, aby mohlo zatelefonovať, ak si ešte na niečo spomenie. Viackrát sa stalo, že dieťa sa takto ozvalo, dokonca raz aj prostredníctvom učiteľky z materskej školy.

Deväť KO uviedlo, že pri rozhovoroch s dieťaťom spolupracujú so psychológom. Jeden dokonca vyslovil názor, že KO by nemal rozprávať s dieťaťom, pretože na to nemá adekvátne vzdelanie. Je to, podľa neho, úloha psychológa, prípadne psychiatra, avšak súdy im túto činnosť ukladajú, a tak sa snaží ju vykonávať čo najlepšie, aj keď niekedy má obavy, aby dieťaťu neuškodil.

Veková hranica, od ktorej KO zisťujú názor dieťaťa, nie je jednoznačne určená. Občiansky súdny poriadok ustanovuje, že ak je účastníkom konania maloleté dieťa, ktoré je schopné s ohľadom na vek a rozumovú vyspelosť, vyjadriť samostatne svoj názor, súd na jeho názor prihliadne. V odpovediach KO sa objavili prípady, kedy im súd uložil zisťovať názor veľmi malého dieťaťa – dva a pol, troj a štvorročného, čo je, podľa nich, mimoriadne ťažké. Snažili sa ho zistiť prostredníctvom hry, ale veľmi úspešné to, podľa nich, nebolo. Z odpovedí tiež vyplýva, že so staršími deťmi rozprávajú častejšie samotní KO, pri mladších spolupracujú so psychológom. S ním spolupracujú aj v problémových prípadoch. **Z odpovedí sa nedá zistiť, či psychológ, s ktorým spolupracujú je detským psychológom, alebo je to psychológ pre dospelých.**

V štyroch odpovediach z troch rôznych úradov práce výslovne zaznelo, že majú **nevhodné podmienky na uskutočnenie rozhovoru s dieťaťom. Sú to predovšetkým prechodné kancelárie, ktoré pôsobia na dieťa rušivo. Viacerí uviedli, že sa snažia priamo vo svojej kancelárii vytvoriť priaznivú atmosféru pre dieťa, v jednom prípade dokonca z vlastných prostriedkov nakupujú farbičky a iné drobnosti.**

Viacerí KO uviedli, že **k názoru dieťaťa sa priklonia, ak rodičia nie sú dohodnutí o výkone ich rodičovských práv a povinností, a zároveň, ak nemajú pochybnosť o dôvodoch, ktoré dieťa viedli k vyjadreniu (manipulácia a pod.) a o vhodnosti požiadaviek dieťaťa, pre zabezpečenie jeho najlepšieho záujmu.**

Jeden KO napríklad spomenul prípad, keď síce prezentoval na súde želanie dieťaťa, aby zostalo iba u svojej matky, pretože ho o to vyslovene prosilo, no súd rozhodol o striedavej starostlivosti oboch rodičov. Po čase, keď sa s dieťaťom stretol, sa však ukázalo, že je spokojné a striedavú starostlivosť si pochvaľuje.

Vyskytol sa aj iný prípad, kedy KO naznačil pochybnosti o vyjadreniach troch súrodencov o ich ďalšej výchove, pretože každé z detí malo inú predstavu. Súrodenci pritom mali medzi sebou intenzívny a krásny vzťah, takže pretrhnutie vzájomných väzieb by podľa KO nebolo v ich najlepšom záujme. Podľa KO to naznačuje, že nehovoria skutočne to, čo sa v rodine deje.

Zhrnutie

Z uskutočnených rozhovorov vyplynulo, že **zisťovanie názoru dieťaťa sa nerealizuje v každom prípade, ale najmä v tých, kde to určí súd, pričom sa tak nedeje v každom konaní. Pokiaľ ide o vlastnú iniciatívu KO, sú to predovšetkým prípady, ak sa rodičia nevedia dohodnúť na výchove dieťaťa, resp. ide o problematickú vec. KO tento postup zdôvodňujú (rovnako ako súdy) najmä tým, že považujú za zbytočné s dieťaťom hovoriť, a tým ho vystavovať možnému stresu a vypätiu v už aj tak náročnej situácii, ak sú jeho rodičia vo všetkom dohodnutí a nie sú žiadne náznaky či pochybnosti, že by v rodine bol nejaký iný problém, najmä v súvislosti so starostlivosťou o dieťa. V týchto prípadoch je**

však nezodpovedanou otázkou, koho KO zastupuje na súde, ak dieťa ani nevidel a ani sa s ním nerozprával?!

Z rozhovorov vyplynulo, že rozhovory s deťmi a zisťovanie ich názorov vykonáva každý zamestnanec podľa vlastnej úvahy, bez metodiky a bez odbornej prípravy na prácu s dieťaťom. Napriek tomu, že prácu KO vykonávajú zamestnanci rovnakým spôsobom roky, a je v nej zaužívané, že **rozhovory, nielen s rodičmi, ale aj s deťmi, väčšinou robia v úrade, priestory na ich uskutočňovanie nie sú tejto úlohe prispôbené. Toto možno označiť za vážny nedostatok.**

Problematika - práca s dieťaťom, ktoré z nejakého dôvodu odmieta styk s rodičom. Z vlastného rozhodnutia, kvôli manipulácii inou osobou a pod. Ako to KO zisťuje. Má na to nejaký osvedčený postup, metodiku, nástroj?

Pri koncipovaní tejto otázky sa vychádzalo z množstva námietok, s ktorými sa verejná ochrankyňa práv stretáva pri vybavovaní podnetov. Podávatelia často namietajú nečinnosť KO v prípade, ak nie je umožnený, resp. je dieťaťom odmietaný, styk s rodičom, ktorému nie je toto dieťa zverené do osobnej starostlivosti.

Pre postavenie KO v danej veci a pre možnosti, ktoré môže na jej riešenie využiť, je potrebné rozlišovať, či tento jav nastane počas súdneho konania (konanie o rozvod manželstva a o úpravu rodičovských práv a povinností), teda pred právoplatným rozhodnutím súdu, alebo po ňom. Uznesenie súdu o ustanovení KO platí do skončenia súdneho konania, pretože úrad práce je KO dieťaťa ustanoveným pre toto konkrétne konanie a skončením konania úrad práce prestal byť KO dieťaťa. Ak po právoplatnom súdnom rozhodnutí nastane situácia, že ten, komu bola súdnym rozhodnutím uložená nejaká povinnosť, si ju neplní, nastupuje možnosť domáhať sa výkonu rozhodnutia - jeho exekúcie v exekučnom konaní. Z právnej úpravy vyplýva, že úrad práce je v takýchto prípadoch v právnej pozícii **bývalého KO** a nedisponuje takými právnymi nástrojmi a možnosťami, ktoré by mu umožnili riešiť neplnenie právoplatného súdneho rozhodnutia. Lenže zainteresovaná rodina ho už takto nevníma.

Aj pod vplyvom predchádzajúceho postavenia a pôsobenia úradu práce ako KO v súdnom konaní, majú takmer všetci skreslenú predstavu o jeho dosahu na riešenie veci. Rodičia - klienti - nerozlišujú jeho postavenie ani pôsobnosť, vzhľadom na to, že v rámci súdneho konania mal KO, podľa nich, rozhodujúci vplyv na výsledok súdneho konania, a preto sa na ňa obracajú s požiadavkami, aby zabezpečil po právoplatnom rozhodnutí súdu jeho plnenie alebo zmenu. Úrad práce, ako orgán sociálnoprávnej ochrany, však môže uplatňovať iba nástroje na prácu s rodinou, ktoré mu vyplývajú zo zákona o sociálnoprávnej ochrane detí. Podľa respondentov sú tieto prípady v praxi často najťažšie na riešenie.

Z prieskumu vyplýva určitý spoločný menovateľ riešenia týchto situácií. Takmer všetci respondenti uviedli, že v každom z týchto prípadov sa snažia urobiť pohovor s rodičmi, prípadne s dieťaťom (ak je to možné). Ak to nepomôže, ide o náročný prípad, v ktorom odporúčajú psychologické služby (najmä prostredníctvom svojich interných psychológov, ale aj externých – najčastejšie Centier pedagogicko- psychologického poradenstva a prevencie, alebo klinických psychológov). Niektorí respondenti tiež poukázali na to, že aj tu chýba lepšie personálne (prípadne organizačné) zabezpečenie interných psychologických služieb. Účinnosť psychologických rozhovorov však niektorí respondenti spochybnili. Podľa nich, ide

najčastejšie o formalitu vtedy, ak ide o väčšie dieťa, ktoré odmieta styk alebo rodičia majú konfliktný vzťah a nechcú ustúpiť. Ak si totiž sami rodičia neuvedomia, že k realizácii styku treba pristupovať zodpovedne a dieťa vhodne pripraviť a podporiť, tak akékoľvek riešenie bude neúčinné.

Z 23 KO sa 13 vyjadrilo, že postupuje v danej veci najmä prostredníctvom pohovoru, odporúčania a spolupráce so psychológom, prípadne odporúčaním mediácie, z toho jeden respondent preferuje vykonanie znaleckého dokazovania iba prostredníctvom súdu, pretože nemá možnosť zistiť príčiny sám. Čo sa týka účasti KO pri styku dieťaťa s rodičom, 7 respondentov poukázalo na problémy s realizáciou tejto činnosti. Niektorí uviedli, že styk je niekedy na základe pokynu súdu realizovaný na úrade práce, alebo sa na základe príkazu súdu KO stretnutí zúčastňujú aj mimo úradu práce. Stretnutia je možné realizovať len v pracovnom čase, čo predstavuje problém. Väčšina kontaktov sa totiž realizuje mimo pracovného času KO, čo spôsobuje, že ich realizácia je sťažená. Jeden respondent uviedol, že sa zúčastnil styku dieťaťa s rodičom aj bez výslovného pokynu súdu a vo svojom voľnom čase, pretože ani z priebehu súdneho konania nevyplývalo, kde je problém, a prečo dieťa styk odmieta. Dvaja KO uviedli, že kedysi sa zvykli zúčastňovať pri realizácii styku, ale teraz už to nerobia, lebo sa to nedá organizačne a časovo zvládať. 1 respondent uviedol, že podľa pokynu, ktorý dostali na porade, asistenciu pri styku nerobia (vyplýva to aj z internej normy). Spochybnil tiež oprávnenosť toho, ak im súd v konečnom rozhodnutí určí povinnosť asistovať pri styku – právoplatnosťou rozhodnutia totiž končí ich funkcia KO.

Čo sa týka možnosti uloženia výchovných opatrení (dohľad, podrobenie sa psychologickému alebo sociálnemu poradenstvu), takmer žiaden z respondentov neuviedol, že by výchovné opatrenia v tomto prípade ukladal priamo úrad práce, pričom poukázali na ich nerešpektovanie a slabú vymožiteľnosť (výchovné opatrenia ukladá úrad najmä v prípadoch kurately – záškoláctvo a pod.). Štyria respondenti uviedli, že podávajú návrh na uloženie výchovného opatrenia na súd (najmä podrobenie sa sociálnemu poradenstvu alebo odbornému poradenstvu v špecializovaných zariadeniach), pretože uloženie výchovného opatrenia súdom je účinnejšie a klientmi je lepšie vnímané. Dvaja respondenti poukázali aj na nízke využitie zmeny zverenia dieťaťa v osobnej starostlivosti. Ako dôvod uviedli, že takáto zmena býva často v neprospech dieťaťa, narúša jeho stabilné výchovné prostredie.

Zarezoval aj problém pri realizácii výchovných opatrení, pokiaľ ukladajú povinnosť podrobiť sa odbornému poradenstvu v špecializovaných zariadeniach. Neexistuje totiž zákonná povinnosť takýchto špecializovaných zariadení výchovné opatrenie realizovať. V praxi teda riešia tento problém tak, že skôr, ako výchovné opatrenie navrhnú, dohodnú sa s konkrétnym zariadením, či je ochotné predmetné poradenstvo vykonať a v akom čase. Súdy však niekedy nerozhodnú presne podľa návrhu KO, ich návrh modifikujú, čo neraz vedie k nevykonateľnosti výchovného opatrenia.

Zhrnutie

Z uvedených konštatovaní je zrejmé, že pre tieto prípady neexistuje jednotný a účinný nástroj. V každom prípade je to individuálne – niekedy pomôže už prvý krok, niekedy nepomôže ani pestrý arzenál metodík, ani najrozmanitejšie právne nástroje. Z uskutočneného prieskumu vyplynulo poznanie, aká dôležitá je osвета zameraná na informovanie o kompetenciách KO pre tých klientov, ktorí sa na KO obracajú. Taktiež je v tomto štádiu dôležitá odborná diagnostika a psychologické poradenstvo. Rozdiely medzi jednotlivými KO

(resp. medzi jednotlivými pracoviskami) a ťažkosti vyšli najavo v súvislosti s asistenciou KO pri realizácii styku dieťaťa s rodičom, ako aj pri uplatňovaní inštitútu výchovného opatrenia.

Problematika - sociálne poradenstvo

Väčšina respondentov sa zhodla, že poskytujú sociálne poradenstvo stále, takmer v každom kontakte s klientom. Najčastejšou metódou sociálneho poradenstva, ktorú používajú je pohovor - rozhovor (interview). Často klientom poradia napr. ako spísať podania na súd a pod.

Zhrnutie

Z prieskumu vyplynulo, že KO nepociťujú s poskytovaním sociálneho poradenstva žiadne ťažkosti.

Problematika - navrhovanie psychologických služieb (pre koho, v rámci úradu alebo aj mimo) a mediácie (pre koho, v rámci úradu alebo aj mimo)

Psychologické služby KO navrhujú často, 16 respondentov sa vyjadrilo kladne, z toho 5 respondentov uviedlo, že navrhuje psychologické služby veľmi často a 11 respondentov ich navrhuje len v odôvodnených prípadoch (podľa ich posúdenia). Väčšina psychologických služieb je zabezpečovaných internými zamestnancami – psychológmi, pričom však v niektorých prípadoch vznikol problém personálnej poddimenzovanosti referátov poradensko-psychologických služieb (dlhé čakacie lehoty pre klientov, zaťažovanie KO, ktorí často vykonávajú úlohy určené prioritne pre psychológov a naopak a ďalšie). Nedostatkom špecializovaných detských psychológov, ako aj slabou dostupnosťou pomoci psychológov (pracovisko sa nachádza v inom meste, nie v mieste výkonu práce KO) vzniká problém efektivity návrhu psychologického poradenstva. Štyria respondenti uviedli, že navrhujú niekedy aj externé psychologické služby. Psychologické poradenstvo je väčšinou poskytované rodičom, a tiež aj maloletým deťom, prípadne iným subjektom, podľa typu konania.

Navrhovanie a uskutočňovanie mediácie potvrdilo 10 respondentov, z toho väčšinou je mediácia uskutočňovaná priamo KO, ktorí sú vyškolení kurzom mediácie, 4 respondenti uviedli uskutočňovanie mediácie v spolupráci s AS (najmä v rámci priorit). Dobré skúsenosti s mediáciou uviedli 3 respondenti a 6 respondentov vníma malú úspešnosť mediácie. 7 respondentov uviedlo, že mediáciu neuskutočňujú. Z toho 6 z nich síce majú kolegov vyškolených v mediácii, ale ju nerealizujú z časových dôvodov, pri svojej práci využívajú len niektoré prvky mediácie. Traja respondenti by privítali viac možností na využívania mediácie.

Zhrnutie

Intenzita a účinnosť poskytovania psychologických služieb a mediácie sa podľa odpovedí respondentov líši, avšak táto odchýlka je odôvodnená individuálnymi okolnosťami každého prípadu. Nemožno však konštatovať, že by navrhovanie psychologických služieb KO nebolo využívané, práve naopak. Objektívnym problémom sa javí nedostatočné personálne a organizačné zázemie pre uskutočňovanie psychologických služieb i mediácie.

Problematika - uvedenie príkladu úspešného a neúspešného riešenia (a jeho dôvody)

Z odpovedí jednotlivých respondentov boli vybrané nasledujúce príklady, nimi označené za úspešné alebo neúspešné.

Úspešné

- KO uviedol, že riešil prípad týkajúci sa sexuálneho zneužívania dcéry otcom. Maloletá mala 17,5 roka, pričom tvrdila, že otec ju sexuálne zneužíva od jej troch rokov. KO podal návrh na vydanie predbežného opatrenia, na základe ktorého bola maloletá vyňatá z domáceho prostredia a na otca podal trestné oznámenie. Matka maloletej údajne o všetkom vedela, zatajovala to, kvôli zachovaniu rodiny a z ekonomických dôvodov. Tieto skutočnosti vyšli najavo počas sedení u pedopsychiatra, maloletá mala triašky a zvracala. Otec bol odsúdený na trest odňatia slobody na 15 rokov. Maloletá sa následne vrátila k matke. Má však trvalé problémy vo vzťahoch s mužmi. Na udanie otca ju nahovoril jej vtedajší priateľ, ktorému potom zazlievala, že kvôli nemu je otec vo väzení.
- KO dostal podnet, že osvojené dieťa je zanedbávané, nie je dodržiavaná dostatočná hygiena, matka je zdravotne postihnutá a žijú so starou matkou v prenajatom byte. Pri osobnom preskúmaní bol zhrozený, pretože nikdy nevidel také zlé podmienky a neporiadok v byte. Šesťročné dieťa nemalo žiadne hygienické návyky a zaostávalo vo vývoji. Už počas tohto prešetrovania bolo KO jasné, že dieťa musí byť z rodiny vyňaté. Dal návrh na nariadenie predbežného opatrenia. Dieťa bolo vyňaté. Najskôr reagovalo problémovo, teraz má však o ňom dobré informácie. Pomaly doháňa zameškané.
- KO informoval o prípade, v ktorom mal otec problémy s realizáciou styku, lebo matka dieťaťa mu v tom bránila. Napokon sa to podarilo vyriešiť, otec priniesol KO veľkú kyticu a informoval o tom, že išli spolu s matkou a dieťaťom medzi nimi – čo vnímal ako symbol uzmierenia a šťastia, pretože napriek tomu, že už spolu nie sú, tak spolu dobre vychádzajú.
- KO dostal podnet z pôrodnice na preskúmanie situácie. Matka piatich detí porodila práve šieste dieťa a bolo podozrenie, že to v domácnosti nefunguje tak ako má. Otec detí mal zrejme nejaký psychiatrický problém, nedokázal komunikovať ani s KO. Nemali vybavené rodinné prídavky, rodné listy detí a ďalšie dôležité a podstatné záležitosti. Všetko sa v tej rodine javilo popletené a komplikované. Otec detí síce KO do bytu vpustil, ale nekomunikoval s ním. Rozmýšľali, čo majú s touto rodinou robiť, či majú deti umiestniť mimo rodinu. Na druhej strane otec s matkou žili usporiadane ako manželia, nepreukázal sa tam ani alkohol, ani drogy či cigarety. Peniaze zbytočne nemíňali. Matka deťom navarila, neboli úplne zanedbané. Preto KO zvolil taký postup, že začal s matkou pracovať, pomohol jej povybavovať potrebné veci na úradoch (rodné listy, zdravotné poistenie a pod.). Matka sa veľmi pozbierala. Hoci sa napokon s manželom rozviedla (aj keď sa nikdy nebili a nehádali, matka si našla iného partnera) a mali problémy s bývaním, deti nezanedbala a vypiaplala si ich. Nikdy sa tam nevyskytlo záškoláctvo, špina a zanedbanie. Deti sú krásne a šikovné. Ich príbeh uverejnil aj rodinný časopis Život.
- KO uviedol, že práve v čase nášho rozhovoru našli náhradných rodičov pre dieťa, ktoré bolo predbežným opatrením umiestnené k profesionálnym rodičom. Bol to

dvojročný chlapec, ktorý niekoľko dní plakal za matkou a teraz si pre neho prišli krstní rodičia. Pohľad dieťaťa na známe osoby hovoril za všetko.

Neúspešné

- KO uviedol že má prípad štvorročného dievčatka, ktoré nikdy nebolo u svojej matky, pretože táto žije neusporiadaným životom. Najprv bolo u svojej tety, ktorá keď otehotnela „posunula“ dievčatko k babke. Keď babka zomrela, dievča bolo u strýka, ktorý ju však zanedbával a malá skončila s podvýživou v nemocnici. Potom o ňu prejavila záujem druhá sestra matky, spolu s manželom. Bolo u nich tri mesiace, keď prišli oznámiť, že ju nechcú. Dievča skončilo v detskom domove. Pravdepodobne posledné riešenie zlyhalo na tom, že manžel matkinej sestry je ten, ktorý ju nechce. Podľa všetkého preto, že je jej biologickým otcom.
- KO rieši aktuálne prípad trinásťročného dieťaťa, ktoré je od narodenia mentálne retardované (1. stupeň). Matka ho od narodenia bije, vie to však urobiť tak, aby neboli vidieť následky. Nie sú na to dôkazy, polícia je bezmocná. Všetci v okolí dieťaťa pritom takmer naisto vedia, že je dieťa bité. Matka je agresívna, no zároveň sčítaná, každý krok úradov posudzuje a kritizuje. Vie sa veľmi dobre pohybovať takzvané „na hrane“ – nikto jej tieto skutočnosti nevie dokázať. Celý proces s políciou ide pomaly. KO prežíva pocit bezradnosti. Uviedol, že v takýchto situáciách mu uniká zmysel tejto práce.
- KO síce uviedol, že si nespomína na prípad, v ktorom mal pocit, že bolo treba niečo urobiť inak. Jedno ho však mrzelo veľmi. Išlo o prípad matky piatich detí. Dve boli v pestúnskej starostlivosti a dve mala u seba. Len jedno bolo v detskom domove. KO začal pátrať, prečo aj to jedno nemá u seba. Matka dostala z magistrátu pridelený krásny sociálny byt. Pri prešetrovaní pomerov zistili, že je zariadený nadpriemerne luxusne. Matka bola ďalší raz vydatá, pričom dcérku z tohto vzťahu mala na piedestáli. Napokon matka pristala na to, že si dieťa (chlapec) z detského domova zoberie, že súhlasí s tým, aby bola zrušená ústavná starostlivosť. Pomohli jej spísať návrh a súd mu vyhovel. Chlapec bol od narodenia mentálne retardovaný (rovnaké postihnutie mal aj druhý syn, ktorého mala u seba). Matka bola na neho zlá, robila medzi deťmi rozdiely. Napokon sa chlapec vrátil späť do domova. KO uviedol, že ho to mrzí. Snažil sa, aby chlapec vyrastal vo svojej rodine, ale radšej mohol zostať v domove a nemal by ten zbytočný stres. Aspoň mu vybavil, aby sa vrátil do svojho „kmeňového“ detského domova, aby sa trauma čo najväčšmi eliminovala.

Problematika - čo je najlepším záujmom dieťaťa

Ako je uvedené v úvodných ustanoveniach tejto správy, vychádzajúc z čl. 3 Dohovoru, najlepší záujem detí musí byť prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa detí. Úrady práce by teda, v rámci výkonu svojej práce, či už pri vykonávaní funkcie KO, alebo aj pri výkone iných opatrení sociálnoprávnej ochrany detí, mali vedieť posúdiť, čo je v záujme dieťaťa.

Legálna definícia pojmu „najlepší záujem dieťaťa“ nie je daná, pretože v prípade každého dieťaťa sa môže to, čo je v jeho najlepšom záujme, líšiť. Zistenie toho, čo je v najlepšom záujme konkrétneho dieťaťa vyžaduje vždy konkrétne preskúmanie a konkrétne hodnotenie nielen podmienok, v ktorých dieťa žije (pričom materiálne podmienky sú iba jedným z množstva ďalších hľadísk o jeho podmienkach), ale aj informácie o dieťati, o jeho schopnostiach, sklonoch, predpokladoch, vlastnostiach, záujmoch, vzťahoch. Základom

zistenia toho, čo je v najlepšom záujme konkrétneho dieťaťa má byť vždy aj zistenie jeho názoru na veci, ktoré sa ho dotýkajú, pokiaľ je už dieťa schopné samo ho formulovať. Okrem toho, vždy môžeme považovať za najlepší záujem dieťaťa, aby malo svoju rodinu a blízke osoby, a aby sa mu dostávalo sústavnej a dôslednej starostlivosti o jeho výchovu, zdravie, výživu a všestranný vývoj. Vždy považujeme za jeho najlepší záujem dieťaťa, aby mohlo vyrastať v atmosfére šťastia, lásky, porozumenia, stability, tolerancie a harmónie, aby jeho výchova smerovala k pozitívnemu rozvoju jeho osobnosti, nadania, rozumových a fyzických schopností, k mravnému, duchovnému a sociálnemu rozvoju v spoločenstve, ktoré rešpektuje jeho práva a učí ho rešpektovať práva iných.

V najlepšom záujme dieťaťa je aj to, aby bol jeho majetok spravovaný s náležitou starostlivosťou.

Jednou z otázok, ktorú sme KO počas rozhovorov kládli, bolo ich chápanie pojmu „najlepší záujem dieťaťa“.

Uvádzame niekoľko výrokov KO.

- Aby bolo dieťa spokojné a šťastné, aby sa aj pri tých všetkých problémoch, keď sa rodičia rozvádajú, usmievalo. Aby malo zabezpečené základné potreby, a to nielen materiálne, ale aj citové. Aby malo zachovaný vzťah s obidvoma rodičmi. Aby tam bola celková spokojnosť.
- Aby mu bolo čo najlepšie, aby malo podmienky na výchovu, na rast, aby nebolo stresované.
- Je to individuálne, ide o to, aby dieťa bolo spokojné, bez stresov, aby spokojne žilo.
- Aby dieťa žilo v pokojnej atmosfére a malo pozitívnu citovú väzbu k rodičom, aby sa na rodičov tešilo, či už je u jedného, či u druhého. Aby nemalo obavy z niektorého z rodičov. A hlavne aby malo pocit, že má niekde domov, a že ho majú radi.
- Aby bolo dieťa spokojné, kludné, bývalo tam, kde si myslí, že mu je dobre, možno nie v lepších podmienkach, ale v lepších vzťahoch. Aby malo zabezpečený zdravý fyzický a psychický vývoj. V skromnejších podmienkach je dieťa niekedy šťastnejšie.
- Žiť spokojne a šťastne so svojimi rodičmi. Aby mohlo byť dieťaťom, keď má byť dieťaťom. Aby mohlo dospievať, keď má dospievať. Aby mohlo byť so svojimi rodičmi.
- Ak je dieťa v psychickej pohode, nie finančné zabezpečenie a drahé dary. Najlepšie je, keď je dieťa šťastné a usmiate.
- Aby bolo dieťa v rodine, aby malo oboch rodičov, aby rodičia boli stále nablízku, keď niečo potrebuje, či poradiť, či pohľadiť.
- Keď je dieťa šťastné, má šťastný domov, má rado obidvoch rodičov a cíti, že je milované rodičmi. Má pocit domova a bezpečia.

Opakovane sme dostali aj odpovede, že určiť, čo je v konkrétnom prípade v najlepšom záujme dieťaťa, je niekedy veľmi ťažké. KO musí túto otázku vyriešiť v súčinnosti so súdom, prípadne s odborníkmi z oblasti psychológie, niekedy aj z psychiatrie. Každý prípad treba posudzovať striktno individuálne a pamätať na zodpovednosť, ktorá z rozhodovania o ďalšom živote dieťaťa vyplýva.

Problematika - spôsoby zvládania náročných situácií a zabezpečovanie prevencie burnout syndrómu (vyhorenia)

Psychicky, no niekedy aj fyzicky náročná práca má zákonite dopad na zdravie človeka. Syndróm vyhorenia, teda stav únavy, frustrácie a vyčerpania je psychickým stavom prejavujúcim sa najmä u ľudí, ktorí sú vo svojej práci v intenzívnom kontakte s klientmi a ich pracovné vyťaženie je vysoké. Dostávajú sa do stresových situácií, stratia schopnosť organizácie svojej práce a neadekvátne finančné ohodnotenie ich tiež vôbec nemotivuje. Zároveň sú, do istej miery, závislí od hodnotenia svojej práce klientmi, s ktorými pracujú. Do práce chodia s nechuťou a stratí sa ich snaha pracovať v prospech klienta. Pretože podľa uvedených konštatovaní má každý sociálny pracovník predpoklad, že sa u neho syndróm vyhorenia skôr či neskôr objaví, zaujímalo nás v rozhovoroch aj to, ako proti nemu bojujú.

Najčastejšie sa vyskytujúcou odpoveďou (11x) bolo, že stresové situácie, prípadne pocit bezmocnosti nad riešením konkrétneho prípadu zvládajú KO s pomocou kolektívu, v ktorom pracujú. Bežnou súčasťou na všetkých úradoch práce, ktoré sme navštívili, sú vzájomné konzultácie a porady medzi KO. Niekedy sú využité len na „vyrozprávanie sa“, no niekedy, keď navzájom prípady rozoberajú, ľahšie dospejú k záveru čo je v najlepšom záujme dieťaťa. Pomáha to aj v prípadoch, keď sa musia KO navzájom na pojednávaniach zastupovať. Kolegiálne vzťahy už vo veľa prípadoch prerástli v kamarátske, KO spolu trávia čas a majú spoločné aktivity aj v súkromnom živote.

Len dvaja KO sa jednoznačne vyjadrili, že po odchode s práce si stres a zodpovednosť z nej vyplývajúcu neprenášajú do súkromného života. Praxou si už vybuodovali istú odolnosť, nič špeciálne robiť nemusia. Ďalší štyria KO uviedli, že väčšinou sa im po práci podarí „vypnúť“ a nemyslieť na riešenie jednotlivých prípadov.

Dostali sme však i odpovede (3x), z ktorých vyplynulo, že KO mali kvôli pracovnej zaťaženosti „kolaps“, po ktorom nasledovala aj viactýždňová práceneschopnosť. V rovnakom počte odpovedí sme dostali aj informáciu, že KO večer zaspáva s myšlienkou na prácu, prípadne sa kvôli práci v noci budí. Jeden KO sa vyslovene vyjadril, že problémy a stresy z práce prenáša domov a zaťažuje tým rodinu.

Medzi spôsoby predchádzania vzniku syndrómu vyhorenia opakovane uvádzali šport (2x), záhradu (6x), prechádzky v prírode (3x), knihy (1x), hudbu (1x), rodinu (2x), domáce zvieratá (2x), fyzickú prácu (1x), či výzdobu a spríjemnenie prostredia v kancelárii kvetmi a obrázkami (1x), relaxáciu a meditáciu, či pobyt v pokojnom prostredí (3x), ako aj návštevu kurzu hrania na africké bubny (1x).

Výstižné bolo jedno vyjadrenie, v ktorom KO uviedol, že pracujú so „zlom“. Vo svojej práci sa prevažne stretávajú s hádkami, dlhodobými spormi, nevraživosťou až nenávisťou. Problém je v tom, že musia zvládať viac negatívnej energie, ako v iných zamestnaniach.

Problematika - potreby pre optimalizáciu práce KO (metodicky, v organizácii práce, vo vzdelávaní a v supervízii, v materiálnom a vo finančnom zabezpečení, príp. v čom inom)

Ako bolo už uvedené, mnoho návrhov alebo postrehov KO k tejto otázke vyplynulo (plynule nadviazalo) na údaje uvedené pri odpovediach na prvú otázku rozhovoru.

Väčšina respondentov poukazovala na zlé finančné ohodnotenie práce. Tieto dlhotrvajúce podmienky označovali za dehonestujúce a demotivujúce. Jeden respondent (s dlhoročnou praxou a tesne pred dosiahnutím dôchodkového veku) uviedol, že podľa jeho názoru, tí pracovníci, ktorí túto prácu robia s láskou dlhé roky (a zostali napriek prekážkam) sú poslední, ktorí takúto prácu chcú vykonávať aj za daných podmienok. Uviedol, že takéto ohodnotenie a pracovné podmienky nie sú a nebudú motivačné pre mladých, vysokoškolsky vzdelaných a kvalifikovaných ľudí. Niektorí pracovníci tiež priznali, že im v poslednom čase bol plat zvýšený, avšak namiesto sľúbených cca 50,- €, im pridali najviac 20,- €. Ocenili aj malé zvýšenie platu, avšak ani súčasný stav ešte nezodpovedá tomu, že pre výkon svojej práce musia byť odborne zdatní a vzdelaní, pracovať pod veľkým psychickým, a často aj fyzickým napätím, a pod. Jeden KO uviedol, že kvôli zlému finančnému ohodnoteniu zvažuje odchod z práce (podľa neho je toto najčastejší dôvod, prečo odchádzajú aj tí pracovníci, ktorí vykonávali túto prácu kvalitne a zodpovedne).

Ďalší respondent tiež uviedol, že už keď nie je možné zabezpečiť vyšší plat, keby aspoň raz za čas mohli mať nejaký benefit ako psychohygienu. Ako príklad uviedol, že raz dostali poukážky na nejaký benefit v podobe wellness, čo bolo pre nich veľmi príjemné a s kolegami si pri tom oddýchli. Bolo to niečo, čo zlepšilo ich neustály stres a zaťaženosť. Prípadne navrhoval viac spoločných team-buildingových aktivít (napr. spoločné posedenia) v rámci celého úradu (išlo o KO patriaceho len pod jedno pracovisko) – pretože tieto sú pre nich nielen priestorom na oddych, ale najmä priestorom pre výmenu dôležitých osobných skúseností a informácií z praxe, čo je podľa neho väčším prínosom pre ich vzdelávanie ako neosobné školenia, na ktorých sa v mnohých prípadoch nedozvedia nič potrebné pre svoju každodennú činnosť.

Čo sa týka vzdelávania a supervízie, väčšina respondentov pristupovala k tejto téme s odstupom. Traja z nich priamo označili školenia ako často nepotrebné a príliš všeobecné, ktoré zaberú príliš veľa času, ale v praxi nepomáhajú. V prípade supervízie ju označil jeden KO za dobrú vec, dvaja KO by prijali supervíziu aj častejšie. Dvaja KO uviedli, že supervízia im veľmi nepomáha. V prípade jedného pracoviska (4 KO) sa zistilo, že pravidelnú supervíziu nemávajú, resp. začali ju uskutočňovať až tohto roku a mali ju dohromady asi 3-krát. Z celkového prieskumu však vyplynulo, že pred organizovaným vzdelávaním a supervíziou dávajú KO prednosť neformálnym poradám medzi kolegami (v prípade jedného pracoviska je tento postup presne stanovený na každý štvrtok v týždni), kde rozoberú spoločne sporné a problematické prípady, vymenia si názory a skúsenosti. Toto veľa z nich označilo za niečo, čo im do praxe veľmi pomáha. Ako ďalší postreh k absolvovaným školeniam uviedli, že sú veľmi všeobecné a ich vlastná prax a skúsenosti často prevyšujú poznatky získané na týchto školeniach. Čo sa týka metodického usmerňovania, dvaja KO uviedli, že často a úspešne konzultujú sporné veci s Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny. K interným normám a metodickým pokynom (vrátane najnovšieho metodického pokynu) uviedli dvaja KO, že metodický pokyn je síce dobrý, ale ťažko realizovateľný (najmä preto, že sa vzťahuje na všeobecné a štandardné prípady, nie na špecifické), niektorí KO sa vyjadrili, že táto norma

je nerealizovateľná, pretože keby mali uskutočniť všetko, čo je v nej napísané, tak by to určite, vzhľadom na objem práce, nezvládli.

Čo sa týka organizácie práce, pracovný čas je na niektorých úradoch práce fixný, na niektorých pružný. Podľa vyjadrení niektorých KO, chodia preskúmať pomery aj napr. v neskorších, večerných hodinách, ak je to potrebné. Respondenti uviedli, že príplatky za prácu nadčas nemajú, do úvahy by prichádzalo snád' len náhradné voľno, avšak ani jeden z nich neuviedol, že by ho niekedy čerpal – pre množstvo práce je to nerealizovateľné. Jeden KO priamo navrhuje pružný pracovný čas od 5:30 do 21:00, kvôli prispôsobeniu sa klientovi a prešetrovaniu pomerov v domácnosti (inak mu túto činnosť nikto nevyhradí).

K špecializácii agendy sa respondenti vyjadrili tak, že väčšina z nich nemá problém s tým, že sa úzko nešpecializujú – rozptyl pracovnej náplne vnímajú pozitívne – je to dobrá psychohygiena, ak môžu prejsť z jedného typu prípadu na druhý. Iba jeden respondent sa vyjadril, že by uprednostnil špecializáciu.

Agendu (spisy) majú, podľa prieskumu, väčšinou delené jednotliví KO podľa územia (obce, ulice, osady a pod.). Podľa našich zistení pracoviská úradov práce Bratislava prešli na systém delenia agendy podľa písmen. Iba pracovisko Bratislava IV si ponechalo pôvodný systém (podľa ulíc) – KO toto delenie hodnotia pozitívne, pretože je pre nich ľahšie zmapovať terén, majú väčšie a komplexnejšie poznatky o súvislostiach, väzbách a pod. Čo sa týka zúčastňovania sa na súdnych pojednávaniach (v dôsledku malého počtu zamestnancov a množstva spisov) sa často musia jednotliví KO na pojednávaniach zastupovať, pretože sa to inak nedá. Vyriešiť tento problém sa pokúšajú aspoň tým, že sa snažia navzájom informovať o svojich spisoch, aby mali prehľad aj o spise patriacom kolegovi, pokiaľ ho idú zastupovať na pojednanie. Na pracovisku úradu práce Bratislava IV uviedli, že v danej veci majú taký systém, ktorý im šetrí čas a prácu, a to, že majú pojednávania rozdelené podľa poručníckych sudcov, a tak sa zúčastňujú na pojednávani (keďže jeden sudca pojednáva celý deň).

Množstvo práce hodnotia takmer všetci respondenti negatívne - ako nadmerné. Jeden respondent sa vyjadril, že ide o zvládnuteľné množstvo. Táto skutočnosť súvisí aj s potrebou personálneho posilnenia, 8 respondentov sa priamo vyjadrilo k výraznej potrebe personálneho posilnenia. K téme avizovaného posilnenia o tzv. terénnych pracovníkov 5 KO vyjadrilo pochybnosti o ich pracovnej náplni a pomoci. Ako dôvody uviedli, že títo pracovníci by mali mať, podľa doterajších informácií, na starosti len úzko špecializovanú oblasť a takmer žiadne právomoci. Niektorí KO vyjadrujú pochybnosti o tom, či prešetrovania pomerov v teréne zaistené pracovnou posilou (ktoré ale potrebujú oni sami k práci, prezentujú ich na súde a nesú za to zodpovednosť) budú pre nich vierohodné, a či to bude odbremenenie v ich práci. Ďalším bodom nedostatočnej personálnej vybavenosti jednotlivých pracovísk je počet psychologov. Na väčšine pracovísk majú len jedného psychológa, čo nie je, podľa KO, dostatočné, lebo potom často nemôžu plnohodnotne poskytovať psychologické služby (sú dlhé čakacie lehoty). Činnosti psychologov (prípadne mediátorov) suplujú potom samotní KO, čo ich veľmi zaťažuje. V prípade jedného pracoviska došlo k premiestneniu oboch psychologov (pričom jeden už medzičasom rozviazal pracovný pomer) na detašované pracovisko úradu do iného mesta, čo KO vnímajú negatívne, pretože navrhovanie psychologických služieb a ich absolvovanie v tejto situácii je sťažené a pre niektorých klientov až znemožnené.

Ďalšou podtémou optimalizácie práce bola administratívna zaťaženosť. Ako výslovný problém ju vnímalo 7 respondentov. Vo všeobecnosti ich administratíva stojí množstvo úsilia,

často je nezmyselná (štatistiky) a čas, ktorý jej venujú, ide na úkor práce s deťmi, osobných prešetrovaní a pod. Administratívou sú zahltení často aj zvonku (nezmyselné podania rodičov maloletých detí, sťažnosti chronických podávateľov a pod.). Ako väčší problém však viacero z nich vníma vnútornú administratívu. Okrem už spomenutých štatistík sú to aj počítačové programy, ktoré využívajú – DMS, KIDS. Tieto programy vnímajú mnohí z nich ako nezmyselné, neplniace si účel, na ktoré boli pôvodne určené a zaťažujúce.

Čo sa týka materiálnej vybavenosti, na viacerých pracoviskách sa našli problémy aj v tejto oblasti. Ani v jednom prípade nebolo zistené, že by úrad disponoval miestnosťou, ktorá je prispôbená na pohovor s maloletými deťmi. Pokiaľ je nevyhnutné urobiť pohovor s dieťaťom na úrade, tento sa uskutočňuje priamo v kancelárii, kde sú prítomní aj ostatní zamestnanci, prípadne ich klienti. Väčšina respondentov to označila za rušivé a sťažujúce prácu s dieťaťom. Tieto nedostatky sa KO snažia zmierňovať prispôbením prostredia napr. knižkami, farbičkami, hračkami. Pričom, podľa vyjadrení niektorých KO, si aj farbičky zabezpečujú zo svojich súkromných prostriedkov. Taktiež sme sa stretli s prípadom, kedy KO išiel do sociálne veľmi slabej rodiny, kde hladným deťom dal aspoň čokoládové tyčinky (zakúpené z vlastných zdrojov). Štyria KO avizovali problém s dostupnosťou auta na preskúmanie v teréne. Jeden KO uviedol, že by potreboval služobný mobil. V štyroch prípadoch bolo poukázané na nedostatok pracovného priestoru a nevyhovujúce podmienky na prácu, pretože v kancelárii sedia štyria a navzájom sa rušia. Jeden KO poukázal na zastaralosť počítačov, jeden KO uviedol, že musia šetriť aj papierom, obálkami, na poštovnom a pod. Dvaja KO by potrebovali príspevok na ošatenie, vhodnú obuv (pri preskúmaní v teréne, najmä v osadách, ničia svoju obuv). Jeden KO by uvítal platené očkovanie, pretože je často v teréne vystavený možnosti rôznej nákazy.

Ako iné návrhy, alebo postrehy pre optimalizáciu práce uviedli štyria KO potrebu osvetly, aby ich ľudia rešpektovali (navzdor znevažujúcej medializácii), z toho dvaja KO navrhovali status verejného činiteľa, ktorý by im zabezpečil vážnosť, rešpekt a ochranu. Dvaja KO poukazujú na problém nerešpektovania a nemožnosti realizácie nimi uložených výchovných opatrení. Na ich vymožiteľnosť neexistuje žiadny mechanizmus.

Zhrnutie

Z uvedených konštatovaní vyplýva, že na kvalitu a kvantitu práce KO a na ich pracovné podmienky môže mať vplyv niekoľko rôznych faktorov. Z rozhovorov je zjavné, že respondenti by uvítali aj akékoľvek malé zlepšenie v oblasti pracovných podmienok. Otázka finančného a materiálneho zabezpečenia, a tiež personálneho posilnenia je zložitejšieho charakteru. I hľadanie optimálneho modelu organizácie práce nie je jednoduchou úlohou. Sú však veci, ktorých (ne)riešenie nemá odôvodnenie. Ako príklad uvádzame uskutočňovanie supervízie, ktoré je dané aj zákonom o sociálnoprávnej ochrane detí. Hoci nejde o nový inštitút (ktorý je určený na zvyšovanie profesionality práce), bolo zistené, že jedno pracovisko tento inštitút začalo využívať až tohto roku.

2. 4. Závěry o činnosti úřadů práce jako KO z pohledu ochrany a dodržování práv dětí a v případě kolízie práv

1. Z průzkumu vyplynulo, že KO při zastupování práv dětí nezistuje v každém případě názor dětí na věci, které se ho dotýkají. Z pohledu veřejného ochránce práv, vzhledem na dodržování práv dětí uvedených v čl. 12 ods. 1 a ods. 2 Dohovoru je až alarmujícím zistenie, aký nízky je, zo všetkých respondentmi uvádzaných činností, podiel ich aktivít koncentrovaných na priamu komunikáciu s deťmi.
2. Z průzkumu vyplynulo, že v prípadoch, ak KO zistuje názor dětí, zistuje ho bez predchádzajúcej odbornej prípravy na takýto druh činnosti, bez existujúcej metodiky, teda ho zistuje, a s dieťaťom pracuje ako laik. Zisťovanie názoru sa uskutočňuje v rôznych prostrediach, aj v domácnosti a často na základe predvolania dieťaťa na úrad, kde je s ním vedený úradný rozhovor v nevyhovujúcich, priechodných úradných miestnostiach a v málo osobnom prostredí.
3. Z vyjadrení KO vyplynulo, že v prípade, ak súd žiada zistiť názor dieťaťa, predkladajú mu najmä vlastný názor, vlastné stanovisko, ktoré si utvorili na základe rozhovoru s dieťaťom.
4. Z průzkumu vyplynulo, že na odbornú prácu s dieťaťom (rodinou) sú dlhé čakacie lehoty, a tak takmer možno vylúčiť, že v praxi zistuje názor dieťaťa na veci, ktoré sa ho dotýkajú, odborník na prácu s deťmi – detský psychológ.
5. Z průzkumu vyplynulo, že v praxi vykonávanie funkcie KO úradom práce vyvoláva u rodičov detí skreslenú predstavu o jeho postavení a pôsobnosti. Rodičia považujú úrad práce, vzhledem na jeho pôsobenie a postavenie KO v súdnom konaní, za orgán s mimoriadnym postavením a s právomocami riešiť vykonávanie súdnych rozhodnutí a svojou činnosťou ovplyvňovať ich zmenu, hoci KO takéto kompetencie nemá. Táto skutočnosť (nejasnosť rolí v prípade úradu) vedie v praxi k veľmi náročným situáciám.
6. Průzkum, žiaľ, opakovane potvrdzuje nedostatky vo vybavení úradov, čo do počtu zamestnancov, odborníkov a najmä psychológov. Tiež poukazuje na nevhodnosť priestorov pre ich prácu, aj pre prácu s klientmi a detskými klientmi. Vo vnútornej administratíve vykazuje používanie užívateľsky nepriateľských softvérov. Ďalej nedostatočnú starostlivosť o zamestnancov a tiež mzdy, ktoré sú neadekvátne nízke vo vzťahu k ich práci a jej množstvu. O podmienkach práce som predložila Správu o činnosti orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately z decembra 2012, spolu s návrhmi opatrení. V tomto průzkume sa nepriamo potvrdilo, že k podstatným zmenám v podmienkach práce úradov zatiaľ nedošlo.

III. ČASŤ

Odporúčania pre zlepšenie ochrany práv dieťaťa v prípadoch stretu záujmov – - kolízie

- A. Upraviť legislatívu (Občiansky súdny poriadok, zákon o rodine a zákon o sociálnoprávnej ochrane detí) tak, aby v súdnych konaniach, v ktorých dochádza ku kolízii práv dieťaťa a jeho zákonných zástupcov, súd vždy ustanovil **orgán sociálnoprávnej ochrany ako KO rodiny**, ktorý bude mať ex offio samostatné právne postavenie v tomto konaní, **a aby dieťaťu** osobitne ustanovil, z úradnej moci na ochranu jeho práv a oprávnených záujmov, **právne zastúpenie v každom takomto konaní**.

Dôvody: Týmito krokmi by sa zabezpečila riadna ochrana práv detí, rovnoprávne postavenie všetkých účastníkov súdneho konania, aj účasť štátu na pomoci rodine v kríze (opatrovník pre rodinu) a podmienky pre prácu úradu práce s rodinou. Vyjasnili by sa role a pôsobnosť.

- B. **Z úradnej moci preskúmať** v každom konaní, ktoré sa dieťaťa dotýka, skutočnosť, **či sa dieťa**, ktoré je schopné formulovať vlastné názory, **mohlo slobodne vyjadriť** ku všetkým záležitostiam, ktoré sa ho týkajú **a overovať, že jeho názorom bola venovaná patričná pozornosť**, brať tieto názory do úvahy pri rozhodovaní o dieťati a vyrovnáť sa s nimi v odôvodnení rozhodnutí.

Dôvody: Realizovaním tohto opatrenia sa zabezpečí v praxi uplatňovanie práv dieťaťa uvedeného v čl. 12 ods. 1 Dohovoru, pretože, ak sa štát zaviazal, že to dieťaťu zabezpečí, mal sa zaujímať o to, či sa tak aj stalo.

- C. **Vypracovať procedurálne pravidlá priameho vypočutia dieťaťa v súdnom konaní (aj každom inom konaní) a procedurálne pravidlá pre prípad, ak je dieťa vypočuté mimo konania prostredníctvom zástupcu alebo príslušného orgánu. Určiť aj postup a spôsob uchovávanía záznamu o vypočutí dieťaťa.** Štát sa v čl. 12 ods. 2 Dohovoru zaviazal, že **poskytne dieťaťu najmä možnosť**, aby bolo vypočuté v každom súdnom a správnom konaní, ktoré sa ho týka, buď priamo alebo prostredníctvom zástupcu alebo príslušného orgánu, **podľa svojich procedurálnych pravidiel**.

Dôvody: Pravidlá majú slúžiť na ochranu dieťaťa pri úradnom výkone, akým jeho vypočutie je. Rovnako aj zaznamenanie jeho prejavu a vôle pre každú ďalšiu prácu s dieťaťom, a preto je potrebné, aby sme sa na pravidlách dohodli.

- D. **Z úradnej moci preskúmať** ako bolo dieťa vypočuté v prípadoch, ak nebolo vypočuté priamo súdom v súdnom konaní.

Dôvody: Prijatím takéhoto postupu sa vyhneme riziku, že dieťaťu nebola poskytnutá primeraná možnosť byť vypočuté v konaní, a aj riziku, že nebolo vypočuté vôbec, alebo bolo vypočuté nedostatočne alebo nesprávnym postupom, a dáva to možnosť tento nedostatok v prebiehajúcim konaní napraviť.

- E. Postupne zrealizovať opatrenia uvedené v Správe o podmienkach činnosti orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ktoré sú uvedené aj v prílohe č. 4 tejto správy.

Dôvody: Z rovnakých dôvodov, aké z nej vyplývajú a ktoré stále trvajú. Na to, aby mohli príslušné štátne orgány riadne plniť povinnosti, ktoré im vyplývajú z nášho právneho poriadku, musia na ich plnenie byť personálne, aj materiálne riadne

pripravené. V prípadoch, ak dôsledkom ich nevybavenosti môže byť aj porušovanie základných práv a slobôd, alebo neplnenie záväzkov, ktoré na seba štát prevzal prístupím k medzinárodným dohodám o ľudských právach (aj k Dohovoru), je riešenie ich situácie akútne.

JUDr. Jana Dubovcová
verejná ochrankyňa práv

Bratislava 4. novembra 2013

PRÍLOHY

Základný právny rámec problematiky, citáty ustanovení, výňatky

- **Slovenská republika** zaručuje v **čl. 41 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky** zákonnú ochranu manželstva, rodičovstva a rodiny. Osobitná ochrana je, podľa tohto odseku, zaručená deťom a mladistvým. Odseky 4 a 5 uvedeného článku zároveň ustanovujú, že starostlivosť o deti a ich výchova je právom rodičov; deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť. Rodičia, ktorí sa starajú o deti, majú právo na pomoc štátu.
- **Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach** (vyhláška č. 120/1976 Zb. o Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach a Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach). Podľa čl. 24 ods. 1. každé dieťa má, bez akejkoľvek diskriminácie na základe rasy, farby, pohlavia, jazyka, náboženstva, národnostného alebo sociálneho pôvodu, majetku alebo rodu, právo na takú ochranu, ktorá mu patrí s ohľadom na jeho postavenie maloletého, zo strany rodiny, spoločnosti a štátu.
- **Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd** v znení protokolov (č. 209/1992 Zb.). Protokol č. 7, čl. 5 – Rovnosť medzi manželmi: „Pri uzatváraní manželstva, za jeho trvania a pri rozvode majú manželia rovnaké práva a povinnosti občianskoprávnej povahy medzi sebou a vo vzťahu ku svojim deťom. Tento článok nebráni štátom prijať opatrenia, ktoré sú nevyhnutné v záujme detí.“
- **Dohovor o právach dieťaťa**, uverejnený v Zbierke zákonov pod č. 104/1991 Zb., ktorý nadobudol platnosť počas existencie Českej a Slovenskej Federatívnej republiky dňom 6. februára 1991. Slovenská republika sa stala jeho zmluvnou stranou s účinnosťou odo dňa 1. januára 1993:
 - **Podľa čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa** najlepší záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa detí, nech už uskutočňovanej verejnými alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi.
 - **Podľa čl. 9 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa** štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru zabezpečia, aby dieťa nemohlo byť oddelené od svojich rodičov proti ich vôli, ibaže príslušné úrady na základe súdneho rozhodnutia a v súlade s platným právom a v príslušnom konaní určia, že také oddelenie je potrebné v záujme dieťaťa. Podľa ods. 2 v akomkoľvek konaní podľa odseku 1 sa poskytuje všetkým dotknutým stranám možnosť zúčastniť sa na konaní a oznámiť svoje stanoviská.
 - **Podľa čl. 12 Dohovoru o právach dieťaťa:**
 1. „Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, zabezpečujú dieťaťu, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, právo tieto názory slobodne vyjadrovať vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom sa názorom dieťaťa musí venovať patričná pozornosť zodpovedajúca jeho veku a úrovni.“
 2. „Za tým účelom sa dieťaťu poskytuje najmä možnosť, aby sa vypočulo v každom súdnom alebo správnom konaní, ktoré sa ho dotýka, a to buď

priamo, alebo prostredníctvom zástupcu alebo príslušného orgánu, pričom spôsob vypočutia musí byť v súlade s procedurálnymi pravidlami vnútroštátneho zákonodarstva.“

- **Podľa čl. 16 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa** žiadne dieťa nesmie byť vystavené svojvoľnému zasahovaniu do svojho súkromného života, rodiny, domova alebo korešpondencie, ani nezákonným útokom na svoju česť a povesť, podľa ods. 2 dieťa má právo na zákonnú ochranu proti takým zásahom alebo útokom.
- **Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov - podľa § 31 ods. 2 zákona o rodine nemôže žiadny z rodičov zastupovať svoje maloleté dieťa, ak ide o právne úkony, pri ktorých by mohlo dôjsť k rozporu záujmov medzi rodičmi a maloletým dieťaťom alebo medzi maloletými deťmi zastúpenými tým istým rodičom navzájom; v takom prípade súd ustanoví maloletému dieťaťu opatrovníka, ktorý ho bude v konaní alebo pri určitom právnom úkone zastupovať (kolízny opatrovník). Kolízny opatrovník je povinný vykonávať svoju funkciu v záujme maloletého dieťaťa. Súd vymedzí rozsah práv a povinností kolízneho opatrovníka tak, aby bol splnený účel, na ktorý bol opatrovník ustanovený, a aby boli dostatočne chránené záujmy maloletého dieťaťa.**
- **Občiansky súdny poriadok: Podľa § 100 Občianskeho súdneho poriadku** „Ak je účastníkom konania maloleté dieťa, ktoré je schopné s ohľadom na vek a rozumovú vyspelosť vyjadriť samostatne svoj názor, súd na jeho názor prihliadne. **Názor maloletého dieťaťa súd zisťuje prostredníctvom jeho zástupcu alebo príslušného orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, alebo výsluchom maloletého dieťaťa aj bez prítomnosti rodičov alebo iných osôb zodpovedných za výchovu maloletého dieťaťa.**“
- **Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov**
 - **podľa § 20 tohto zákona**
 - „ (1) **Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ktorý vykonáva funkciu kolízneho opatrovníka dieťaťa podľa osobitného predpisu¹⁷⁾, poskytuje dieťaťu, jeho rodičom alebo osobe, ktorá sa osobne stará o dieťa, sociálne poradenstvo a pomoc na odstránenie alebo zmiernenie dôsledkov rozporu záujmov medzi rodičmi dieťaťa alebo osobou, ktorá sa osobne stará o dieťa, a dieťaťom alebo medzi deťmi navzájom, najmä využitím vhodných opatrení podľa tohto zákona.**
 - (2) **Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri výkone funkcie kolízneho opatrovníka dieťaťa zisťuje rodinné pomery, bytové pomery a sociálne pomery dieťaťa na účely rozhodnutia súdu.** Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri zisťovaní pomerov podľa prvej vety na účely rozhodnutia súdu vo veciach úpravy rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu podľa osobitného predpisu^{17a)} zisťuje informácie o spôsobilosti obidvoch rodičov osobne vychovávať dieťa, záujem obidvoch rodičov o osobnú starostlivosť o dieťa, názory obidvoch rodičov na zaistenie potrieb dieťaťa v prípade osobnej starostlivosti o dieťa obidvomi rodičmi, a to aj vtedy, keď len jeden rodič prejaví záujem o osobnú starostlivosť o dieťa obidvomi rodičmi, a posudzuje možnosti osobnej starostlivosti o dieťa obidvomi rodičmi **s prihliadnutím na záujmy dieťaťa, na zaistenie potrieb dieťaťa a na názor dieťaťa.**“
 - **Podľa § 21 zákona o sociálnoprávnej ochrane ak sa zisťuje názor dieťaťa podľa osobitného predpisu,¹⁸⁾ musí orgán sociálnoprávnej ochrany detí a**

sociálnej kurately poskytnúť dieťaťu potrebnú pomoc na uľahčenie priebehu zisťovania jeho názoru na vec, a to v prostredí vhodnom alebo utvorenom na tento účel.

- Podľa § 93 ods. 10 zákona o sociálnoprávnej ochrane detí: „Zamestnanec orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ktorý zisťuje pomery podľa § 20 ods. 2, vyhotoví zo zisťovania pomerov písomný záznam. Súčasťou písomného záznamu je aj odporúčanie ďalšieho postupu orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri výkone funkcie kolízneho opatrovníka, ktoré vychádza zo zistených pomerov. Písomný záznam je súčasťou spisovej dokumentácie vedenej podľa § 73 ods. 2 písm. e) ôsmeho bodu.“

Dotazník pre vedúcu/-ceho oddelenia SPOD a SK ÚPSVaR

ÚPSVaR v

Meno a priezvisko

Dotazník : Kolízny opatrovník SPOD a SK ÚPSVaR

1. Napíšte počet zamestnancov, ktorí aktuálne (v máji 2013) pracujú na oddelení SPOD a SK?

..... z toho na MD, z toho na PN

2. Koľko prípadov (spisov) napadlo ročne na oddelenie SPOD a SK od roku 2008 a koľko pracovníkov ste na oddelení SPOD a SK mali v danom roku?

2008 ; 2009 ; 2010
..... ;

2011 ; 2012 ;

3. Popíšte spôsob pridelovania spisov na oddelení SPOD a SK, podľa akých kritérií pridelujete spisy konkrétnemu zamestnancovi?

.....

Ako je spis pridelený kolíznemu opatrovníkovi (ďalej len „KO“)?

.....

4. Kvantifikujte, v koľkých prípadoch dochádza k zmene zodpovedného pracovníka (pracovník, ktorému je pridelený spis).

Popíšte najčastejšie dôvody.

5. Koľko priemerne živých spisov v súčasnosti pripadá na jedného pracovníka oddelenia SPOD a SK?.....

Koľko z nich sa týka výkonu funkcie KO.....?

6. Čomu a v akom rozsahu sa venuje KO?

Percentuálne vyjadrenie (kvalifikovaný odhad) - celková činnosť tvorí 100%:

- zisťovanie pomerov v teréne (šetrenie v domácnosti, v škole, u pediatra, starých rodičov, širšej rodine a pod.) %
- administratíva (pre súd, reakcia na podania rodičov, resp. iných osôb...) %

- rozhovory s dieťaťom (doma, resp. v mieste, kde dieťa žije, na úrade, v škole a pod.) %
- účasť na pojednávaní %
- iné (prosím doplňte)..... %

7. Vykonáva KO tieto činnosti iba na podnet súdu alebo aj z vlastnej iniciatívy? Vyjadrite (kvalifikovaný odhad) v koľkých percentách prípadov koná aj z vlastného podnetu.....%

8. Ako často (frekvencia v mesiaci) sa KO zúčastňuje pojednávaní?.....

9. Špecifikujte aké oprávnenia využíva KO na pojednávaní.

.....

10. Zúčastňuje sa poverený zamestnanec pojednávania vždy osobne?

Áno / Nie (nehodiace sa škrtnite). Ak nie, uveďte, aký systém u vás funguje.

.....

Popíšte, akým spôsobom vykonávate prevenciu vzniku krízových situácií v rodine podľa § 10 zákona č. 305/2005 Z. z. v praxi (aké sú konkrétne aktivity, sú vykonávané cielene pre konkrétne osoby alebo hromadne pre bližšie nešpecifikovaný okruh osôb a pod.)

.....

Napište, akým spôsobom vykonávate opatrenia na obmedzenie a odstraňovanie negatívnych vplyvov vzniku krízových situácií v rodine podľa § 11 zákona č. 305/2005 Z. z. v praxi (aké konkrétne formy pomoci ponúkate, aké konkrétne programy, v akom rozsahu, koľkí sa ich zúčastňujú cca za rok, akým spôsobom sledujete negatívne vplyvy, ako zabezpečujete poradensko-psychologické služby - sami alebo prostredníctvom iného subjektu).

.....

Výchovné opatrenia (ďalej len „VO“) v praxi. Doplňte:

Koľko a aké VO ste uložili v roku 2012?

.....

Koľko návrhov na súd ste dali na uloženie VO v roku 2012?

Ktoré VO sa osvedčili v praxi?

.....

Z akého podnetu najčastejšie ukladáte VO?

.....
Ukladáte VO aj podľa zákona o rodine? Ak áno, uveďte percentuálny podiel z celkového počtu uložených VO

11. Vyjadrite (kvalifikovaný odhad 2012/2013) pomer problémových a bezproblémových úprav styku. Koľko z toho bolo /sú extrémne prípady.....

.....
Aká veková kategória detí je, podľa Vašich skúseností, pri úprave styku, resp. zverení, najproblematickejšia?

12. Vyjadrite (kvalifikovaný odhad) v koľkých percentách prípadov, v ktorých Vaše oddelenie SPOD a SK vykonáva funkciu KO v konaniach vo veciach úpravy rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu, dochádza k problémom pri realizácii styku jedného z rodičov s dieťaťom.

..... %

13. Popíšte najčastejšie dôvody týchto problémov.

.....

14. Opíšte spôsob akým ich riešite

.....

15. Napíšte, ako zabezpečujete kvalitu a spoľahlivosť písomnej dokumentácie (prehľadnosť spisu, postupnosť záznamov, ...).

.....
Popíšte spôsoby a formy spolupráce so samosprávou.

.....
Opíšte, ako využívate spoluprácu s mimovládnyimi subjektmi.

.....

Ďakujeme Vám za ochotu a spoluprácu i čas strávený nad spracovaním nášho dotazníka.

Štruktúrovaný rozhovor s kolíznym opatrovníkom

Meno a priezvisko:

Úrad PSVaR:

Vzdelanie:

Prax v odbore:

- I. Ako vnímate svoju **prácu vo funkcii kolízneho opatrovníka** (ďalej len „KO“) - výhody, nevýhody tejto práce.

II. **Šetrenie pomerov dieťaťa:**

- Terén(vždy, kedy nie, ako, u koho...). Preskúmanie(ohlásené, neohlásené).

V akom rozsahu:

- u jedného rodiča, u oboch rodičov, u starých rodičov. V jednej domácnosti, vo všetkých domácnostiach, kde sa obvykle dieťa zdržiava

- v škole, ktorú dieťa navštevuje

- u pediatra

- Dokumentácia
- Pohovor na úrade

Pohovor na úrade

Možno považovať rozsah a výber skúmaných subjektov za konštantný?

- III. **Zisťovanie názoru dieťaťa.** (podľa veku, stavu dieťaťa, ochoty k spolupráci...)
- IV. **Práca s dieťaťom, ktoré** s nejakého dôvodu **odmieta styk** s rodičom. Z vlastného rozhodnutia, kvôli manipulácii inou osobou apod. Ako to zisťujete. Máte nato nejaký osvedčený postup, metodiku, nástroj?
- V. Sociálne poradenstvo. Kedy, ako, pre koho?
- VI. Kedy navrhujete **psychologické služby**(pre koho, v rámci úradu, alebo aj mimo) a kedy **mediáciu** (pre koho, v rámci úradu, alebo aj mimo) ?

- VII. Uved'te svoj príklad **úspešného** a **neúspešného riešenia** (dôvody)
- VIII. Čo rozumiete pod **najlepším záujmom dieťaťa**?
- IX. Aké máte spôsoby zvládania náročných situácií? Ako zabezpečujete **prevenciu burnout** syndrómu (vyhorenia)?
- X. Čo by ste potrebovali pre **optimalizáciu** svojej **práce**:
- Metodicky.
- V organizácii práce.
- Vo vzdelávaní a supervízii.
- Materiálnom a finančnom zabezpečení.
(koľko pri plošnom zvyšovaní platu???)
- V čom inom?

Výňatok zo Správy o podmienkach činnosti orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately z roku 2012 – časť Návrhy na opatrenia

Najvyšší dopyt respondentov je zameraný na zmenu administratívneho zaťaženia, technického a materiálneho vybavenia, ako aj organizácie práce (špecializácia, prerozdelenie agendy i pracovníkov, menej prípadov, viac peňazí, ocenenie odbornosti i kvality práce, zmena statusu sociálneho pracovníka, štandardy určujúce počty občanov, adresátov ich činnosti, technika a štatistika, ktorá uľahčuje a nie komplikuje prácu, viac spolupráce vnútri úradu i s odborníkmi z iných rezortov mimo úrad, pridanie nestránkového dňa, flexibilný pracovný čas...).

Nemotivovaný sociálny pracovník pracuje s nemotivovaným rodičom, rodinou. Mohli by si tieto dve skupiny ľudí porozumieť?

Len jedna pracovníčka vyjadrila pregnantne a jednoznačne svoju pozitívnu motiváciu a **vzťah** k tejto práci. Citujem: „Mám rada svoju prácu, aj napriek uvedeným skutočnostiam sa jej venujem so zodpovednosťou a láskou.“

Sociálna práca je v podstate zameraná na vzťahy medzi ľuďmi, tými, ktorí chcú pomáhať a tými, ktorí potrebujú pomoc. Obidvom stranám je pre ich prácu a život potrebné vytvoriť primeraný priestor.

Odporúčaním je prvom rade **pripraviť sociálneho pracovníka na kontakt s problémovým človekom** (konfliktným, chorým, asociálnym...) – občanom. Na takéto situácie ho nepripraví vysoká škola, na to potrebuje celoživotné vzdelávanie a najmä praktický tréning, tak ako sa ho opakovane dožadujú zamestnanci SPOD a SK.

Formy sú rôzne: **systematická supervízia** ku konkrétnym prípadom v presne určený pravidelný termín, s využitím psychologického servisu skúsených odborných pracovníkov psychologov napr. z RPPS, a tam, kde nie sú, angažovať externých odborníkov. Z odborného a etického hľadiska je forma externého experta adekvátnejšia, aj kvôli stretu záujmov, zachovaniu diskretnosti...

Presne a exaktne určiť zaťaženosť – počty prípadov – občanov na jedného pracovníka, nielen kvantitatívny ukazovateľ, ale aj dostupnosť v záujme realizácie terénnej práce. To by mala byť práca metodických pracovníkov Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky a Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny.

Umožniť **flexibilný pracovný čas**, ktorý nevyžaduje nové finančné náklady, len inú pružnú organizáciu práce, najmä vedúcich pracovníkov.

Zabezpečiť a vypracovať štandardy kvality sociálnej práce. Niektoré mimovládne organizácie pracujúce v sociálnej oblasti a spolupracujúce s ÚPSVaR už podľa takýchto štandardov

pracujú (napríklad o. z. Návrat).

Zamerat' sa na **príklady dobrej praxe** a prostredníctvom verejnoprávnych médií napomôcť zmene obrazu sociálneho pracovníka v očiach verejnosti.

Zaviest' pravidelné spätnoväzbové „hodnotenie“ pracovníkov napr. využitím hodnotiaceho rozhovoru, pri ktorom okrem vedúceho pracovníka bude prítomný aj psychológ RPPS, optimálne, v záujme objektivizácie spätnej väzby, z iného úradu práce, sociálnych vecí a rodiny.

Prístup ku „stránkam“ - adresátom pomoci: len v 3 odpovediach ankety (od spolu 119 respondentov) získanej od občanov sa títo vyjadrili o správaní zamestnancov voči „stránkam“ ako o dobrom, primeranom, slušnom. Ostatní respondenti sa vyjadrovali pri hodnotení prístupu pracovníkov SPOD a SK ako o odmietavom, nepríjemnom, s chýbajúcou empatiou a často aj s nedostatočnou odbornosťou, profesionalitou.

Informačné systémy ako komplikácia práce. Z odpovedí nie je celkom jasné, v čom je gordický uzol tohto problému? Potrebné je ho nájsť a pružne a bez otáľania ho riešiť.

Opakované sťažnosti na prácu zamestnancov SPOD a SK sa týkajú aj ich nedostatočnej kompetentnosti, odbornosti, čo potvrdzujú svojimi výroky aj samotní pracovníci SPOD a SK – vid' ich opakované sťažnosti na správanie a konanie „stránok“. Niektoré výroky vyznievajú až tragikomicky, citujem: „Kto tým občanom vysvetlí, že sa k nám nesmú správať, tak ako sa správajú? Kto im povie, že aj my máme svoje práva?“, „Vytvorme školu pre odbornú prípravu „stránok“ - občanov, aby prichádzali na úrad pripravení a vedeli, ako sa k nám zamestnancom majú správať.“.

Priemerný plat zamestnanca SPOD a SK podľa štatistických ukazovateľov MPSVaR je 567,45 Eur (čistá mzda rozpätie od 487- 622,10 Eur), vrátane pohyblivých zložiek.

Priemerný počet prípadov na 1 zamestnanca v r. 2011:

- prípady: 251,14, deti v SK: 225,74 deti SPO: 500,21 plnoletí SK: 147,60.

Odporúčané opatrenia

Metodické:

Vytvoriť štandardy kvality pre SPOD a SK

Začať stanovením kvót prípadov na 1 pracovníka, pokračovať až k etickému kódexu tejto práce.

Vytvoriť metodiky (zaškrtávacie hárky, diagnostické listy a pod.) na rýchle rozpoznanie násilia, fyzického a psychického týrania, zneužívania alkoholu a iných drog i ďalších sociálnopatologických javov, s ktorými sa pracovníci SPOD a SK vo svojej práci stretávajú.

Organizácia práce:

Flexibilný pracovný čas, pravidelná, systematická supervízia, zaradená ako súčasť vzdelávania a odborného rastu do pracovného času.

Pravidelné napr. hodnotiace rozhovory jedenkrát ročne. Ich súčasťou majú byť 3 zložky: čo som doteraz urobil, na čom aktuálne pracujem a na čom chcem pracovať v budúcnosti.

Vzdelávanie a základná príprava pre prácu s ľuďmi (mohli by sme to zaradiť do metodiky?):

Vytvoriť podmienky pre celoživotné vzdelávanie pracovníkov. Od vzdelávania nových (zamestnanci od 1-5 r. praxe), napr. podľa vzoru prípravy RPPS - Propedeutika cez stredne dlho zamestnaných (5 – 15 r. praxe), napr. systematická a pravidelná supervízia typu Bálintovský seminár a pod., až po dlho zamestnaných (15 – 30 r. praxe), napr. rozvíjajúce vzdelávanie. Model nie je nový, v minulosti ho realizovali v rezorte Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky pracoviská centier poradensko-psychologických služieb.

Psychohygienu a prevencia burnout syndrómu (syndrómu vyhorenia):

Náročnosť práce vyžaduje i vytvorenie podmienok na regeneráciu.

Uvažovať o pravidelných psychohygienických dňoch minimálne 1- 2 krát ročne, podľa dĺžky praxe pracovníkov.

Po 15 r. práce navrhnúť sabbatical - minimálne 3 mesačné platené voľno pre pracovníka ako nevyhnutnú prevenciu burnout syndrómu.

Materiálno-technické:

Informačné technológie majú pomáhať a uľahčovať prácu. Preveriť, či je tomu naozaj tak. Zaviesť také postupy a prípravu zamestnancov, ktoré to umožnia.

Postupne, ale každoročne zvyšovať platy pracovníkom. Nezabúdať aj na morálne a celospoločenské ocenenia kvalitných zamestnancov. Uvažovať napr. o výsluhovom dôchodku pre stabilných pracovníkov s dlhou praxou v rezorte.

Personálne zmeny:

Skvalitniť výber nových pracovníkov a pripraviť systém na personálnu stabilizáciu, čiže eliminovať personálne rozkolísanie vedenia úradov po každých voľbách. Zabezpečiť objektivitu posúdenia novoprijímaných pracovníkov externými členmi výberových komisií.